

SVIESA

No. 1 * SAUSIS - VASARIS - KOVAS - 1965 * XXXI

ALDI

1915 - 1965

50

METU

Trusk Helen 187
6636 No. Keota Ave.
Chicago, Ill. 60646

Jubiliejus

R. Feiferis
1965

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

LoŃžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 102-02 Liberty Ave., Ozone Park, N. Y., 11417

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York, under the Act of March 3, 1879

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba. Atsakomybės redaktorius: A. Bimba

No. 1 Sausis-Vasaris-Kovas (January-February-March), 1965

XXXI

Mūsų jubiliejiniai metai

Mūsų didžioji Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija susiorganizavo 1915 metais. Tad šiemet jai sukanka lygiai penkiasdešimt metų. Šios istorinės sukakties atžymėjimui bent jau visose didesnėse kolonijose turėtų būti gausu visokių parenkimų—banketų, koncertų, piknikų, susirinkimų, apšvietos popiečių bei vakarų. Reikia nesigailėti pastangų pasiekimui kuo plačiausių Amerikos lietuvių masių.

Labai svarbus vaidmuo priklauso mūsų pažangiajai spaudai — „Laisvei“, „Vilniai“ ir „Liaudies balsui“. Reikia, kad jų skiltyse kuo plačiausiai atsispindėtų jubiliejinių metų veikla. Laikraščiai yra raginami pasistengti išleisti po specialų ALDLD jubiliejaus numerį. Draugijos kuopos ir veikėjai raginami laikraščiams padėti korespondencijomis bei atsiminimais iš draugijos gyvenimo ir veiklos, taip pat sveikinimais su finansine parama. Reikia tikėtis, kad laikraščių kolektyvai rimtai apie tai pagalvos ir suras būdus su nauda draugijai ir laikraščiams tokius specialius numerius išleisti.

Kaip jau visiems žinoma, yra dedamos pastangos šiemet išleisti ALDLD istoriją, kurioje yra plačiai nušviečiama ilgametė draugijos veikla. Ją parašė Dr. A. Petrika.

Mes turime dar vieną labai svarbų sumanymą. Mes norime šiemet išleisti anglų kalba knygą. Tai bus knygą apie Lietuvą.

Ji vadinsis: „Lithuania—Past and Present“. Kaip žinia, lietuvių tautos priešai yra paskleidę daug neteisybės apie Lietuvą, apie jos praeitį ir dabartį, tarp tik angliškai teškai tančių, ypač inteligentijoje ir valdininkijoje. Tai parodo ir Kongrese kasmet kečamos prieš Lietuvą kurstančios rezoliucijos. Svarbu tuos žmones pasiekti su teisybe apie mūsų senąją tėvynę. Be to, labai reikia su Lietuva supažindinti mūsų antrosios ir trečiosios kartos lietuvius amerikiečius. Atsižvelgdamas į visa tai, Centro Komitetas ir nutarė tokią knygą šiemet išleisti. Jai medžiagą surinko „Šviesos“ redakcija. Bet šio projekto pravedimui yra reikalinga visos mūsų Draugijos ir visos plačiosios Amerikos lietuvių visuomenės finansinė talka. Į tai prašomi ir raginami kolonijų veikėjai atkreipti savo dėmesį ir padėti komitetui šį užmojų praveisti gyveniman.

Kas liečia pačią „Šviesą“, tai stengsimės visuose šių metų numeriuose duoti apie draugiją raštų kuo daugiausia—kiek tik galėsime patys paruošti bei gausime nuo mūsų bendradarbių čia vietoje ir Lietuvoje. Tikimės, kad jie mums nuoširdžiai padės.

Kadangi tenka susidurti su mums nugalimais techniškais sunkumais, tai specialaus, padidinto „Šviesos“ numerio negalėsime išleisti. Visus šių metų numerius skaitome specialiais jubiliejiniais numeriais.

Penkiasdešimčiai metų prabėgus

ŽVILGSNIS Į PRAEITĮ IR ATEITĮ

A. BIMBA

Kas iš mūsų galėjo 1915 metais tikėti, kad Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija sulauks 1965 metų ir minės savo auksinį jubiliejų? Iš tikrųjų, mažai tebuvo tokių optimistų. Bet ji ir tos sukakties sulaukė ir pilnakraujiškai tebeveikia.

Tikrai panašu į stebuklą. Jokia kita tautinė amerikiečių grupė tokios organizacijos neturi. Kalbėkis su jų vadovais ir pasakok jiems apie mūsų organizacijos istoriją, pamatus ir veiklą, ir jie stebėsis: Argi tai galimas daiktas? Beveik išimtinai iš darbininkų, dargi milžiniškoje daugumoje sunkiosios pramonės, kaip tekstilės, plieno, anglies, gumos, automobilių, avalynės ir t.t., darbininkų literatūros-apšvietos organizacija išgyveno penkiasdešimt metų be vienos dienos pertraukos?! Kodėl mes nieko panašaus sukurti nepajėgėme, nieko panašaus neturime, o turi lietuviai, ir tiktai lietuviai?!

Ir klausydamas tokių kalbų jauti, kaip per tavo visą nueina galinga, šilta pasididžiavimo, "pasipūtimo" banga... pasididžiavimo lietuvių tauta.

Bet grįžkime prie mūsų Draugijos. Tai kuogi remdamosi ji išgyveno penkiasdešimt metų ir dar taip gyvai, energingai ir sveikai tebegyvuoja?

Gal to viso "stebuklo" pagrindu bus mūsų **lietuviškas** būdas. Nenusilenks lietuvis jokiems sunkumams, jeigu jis bus įsitikinęs, kad jis eina geru, teisingu keliu. Per tuos penkiasdešimt metų juk mums teko susidurti su dideliais sunkumais, su dideliais pavojais, su žiauriais pasikėsinimais mūsų pažangiąsias įstaigas, jų tarpe ir Literatūros Draugiją, pasmaugti, sunaikinti. Tačiau nebuvo nusilenkta, nebuvo susvyruota, nebuvo suklupta, nebuvo bėgta iš kovos lauko.

Mums mūsų kelionėje mūsų didžiausiu talkininku visuomet buvo pažangaus, susipratusio lietuvių idėjiškumas. Nė vienas iš

mūsų judėjimo nepralobo, nesusikrovė sau turtų. Nuo pat apačios iki pat viršaus jis buvo apvainikuotas didžiausiu pasiaukojimu, atsidavimu, pasišventimu darbo žmogaus kovos už šviesesnę, gražesnę, kultūringesnę gyvenimą idealui. Paimk mūsų kolonijų veikėjus, kuopų bei apskričių viršininkus ir pareigūnus. Kiek daug laiko, energijos, darbo, net ir lėšų jie yra idėję į veiklą be jokio atlyginimo, be tikėjimosi, kad kas nors jiems už tai apmokės! Viskas savanoriška. Viskas vardan idėjos. Niekas negali nei pilnai įsivaizduoti, nei tikrai apskaičiuoti ką tai visa reiškia. Užtenka pasakyti: be šio pasiaukojimo idėjai nebūtų buvęs įmanomas Literatūros Draugijos gyvenimas.

Taip pat mūsų nenuilstamu pagalbininku buvo mūsų troškimas pakelti savo žinojimą ir kultūrinį lygį. Kodėl mus sužavėjo knyga? Kodėl mus pasirodė tokiu nesugriaujamu Draugijos pagrindu?

Norėjome šviestis. Knygoje ieškojome ir suradome šviesą. Patys būdami beveik visiškais bemoksliais, vos pajėgdami "druką" skaityti, kibome į knygą, į literatūrą. Džiaugėmės ir didžiavomės kiekviena nauja knyga. Ištikimai, nuoširdžiai mokėjome metinę duoklę, kad už ją gautume knygą ir iš jos šviestumės. Ar būtų išsilaikius mūsų Draugija, jeigu knygų leidimas ir platinimas nebūtų buvę idėti į jos pagrindus? Labai abejotina. Tiesa, ne daug, gal tik vieną knygą, gal tik porą knygų per metus išleisdavome, bet leidome ir leidome, ir jos kietai pricementavo šimtus ir tūkstančius lietuvių darbininkų prie savo organizacijos.

Bet gal pats svarbiausias faktorius, davęs mūsų Literatūros Draugijai ištvermę ir pastovumą, tai jos plačioji visuomeninė veikla. Argi ji būtų išsilaikiusi ir per penkiasdešimt metų klestėjusi tiktai kaip grynai knygų leidimo aparatas? Argi mūsų lietu-

vis darbininkas būtų taip kietai prisirišęs prie LLD, jeigu jis tik būtų gavęs vieną kitą knygą ir daugiau nieko?

Literatūros Draugija išaugo į skaitlingą organizaciją ir iki šiol išsilaikė dar ir todėl, kad ji per visus penkiasdešimt metų dirbo ir nudirbo kitus milžiniškus darbus. Ypač kai užeidavo reakcijos laikotarpiai ir kovingai darbininkų partijai būdavo nebe galima "pasirodyti", lietuvių kolonijose mūsų draugijos kuopos pasidarydavo viso pažangaus judėjimo ašimi, siela ir širdimi. Kaip tik tokį vaidmenį jos vaidina ir šią dieną. Jeigu kurioje lietuvių kolonijoje dar randasi pažangių jėgų ir jeigu ten dar plauka pažangaus judėjimo širdis, tai tiktai ir tiktai dėka to, kad ten dar randasi LLD kuopa bei kuopelė.

Argi ne taip?

Taip!

Kai žmogus pagalvoji, kiek ir kokių darbų, be knygų leidimo, mūsų LLD yra nudirbus per tuos penkiasdešimt metų, tai net galva "svaigsta". Kiek mitingų sušaukta įvairiausiomis temomis įvairiausiais reikalais, kiek paskaitų—prelekcijų, banketų bei koncertų suruošta, kiek scenos veikalų suvaidinta, kiek lavinimosi mokyklėlių įsteigta, kiek atsišaukimų bei agitacinių-propagandinių lapelių išleista ir paskleista, kiek aukų surinkta ir sudėta įvairiausiems darbinikiškiems reikalams!!!

Mūsų nenutrūkstamas per visus penkiasdešimt metų bendradarbiavimas su Lietuva, nuolatinis rūpinimasis Lietuvos kovojančia liaudimi ir gaunama visokia dvasinė Lietuvos žmonių parama daug, labai daug prisidėjo prie mūsų LLD nuolatinio stiprinimosi. Tiek caro laikais, tiek paskui smetoninio fašizmo laikais vargiai praeidavo toks mūsų kuopų susirinkimas bei parengimas, kuriame būtų buvus pamiršta Lietuvos darbo žmonių kova prieš priespaudą ir terorą. Labai teisingai kiekvienas narys jautėsi, kad būdamas Draugijoje ir joje veikdamas jis padeda ir Lietuvos žmonėms tą priespaudą ir terorą nusikratyti. Ogi kai užgriuvo pasaulinis karas ir visa padorioji žmonija kaip vienas žmogus stėjo į mirtiną kovą su mirtinuoju savo priešu—hitleriniu fašizmu, kai Lietuvos liaudis vėl tapo fašizmo žvė-

ries letena prislėgta, kiek daug, kiek daug mūsų LLD darbavosi, kad karas būtų laimėtas, kiek susirinkimų atlaikyta, kiek aukų sudėta ir surinkta suteikimui nors mažytės praktiškos Lietuvos žmonėms paramos formoje vaistų bei drabužių! Sakydavome: mes žinome, jog tai mažytė parama, jog ji mažai tereiškia prieš kančias ir pasiaukojimą kovojančios Lietuvos liaudies, bet mes tikime, kad ir tokia menkutė paramėlė iš už plačiųjų okeanų, sustiprins Lietuvos žmones dvasiniai, padidins jų ryžtą baisųjį priešą nugalėti. Ir šią dieną neabejojame, kad ši mūsų veikla tvirtino ir cementavo mūsų gretas po Literatūros Draugijos vėliava. Nariai didžiavosi, kad pagalba savo organizacijos jie padeda savo senajai tėvynei išsigelbėti iš mirties nuo amžinojo savo priešų rankos.

Nemažiau mūsų LLD pastovumui didinti padėjo jos nuolatinis sielojimasis mūsų Amerikos darbo žmonių interesais. Kilus kiek didesniajam sąjūdžiui ar streikui laimėti didesnes algas bei geresnes, žmoniškesnes darbo sąlygas, mūsų organizacija visomis jėgomis stengėsi padėti kovojantiems darbininkams. Jos nariai teisingai jautėsi, kad su savo organizacija jie prisideda prie paskaidrinimo čia darbo žmonėms gyvenimo. Pav. mūsų LLD buvo viena iš veikliausių organizacijų didžiosios krizės laikais kovoje už nedarbo apdraudą, už socialinę apdraudą, už medicininį aptarnavimą senesniems žmonėms. Ir kiekvienas toje kovoje laimėjimas didino Draugijos nariuose pasididžiavimą savo organizacija, jos veikla, jos siekimais.

Arba atsiminkime makartizmo reakcijos siaubą. Mūsų LLD buvo visu rimtumu pastatyta prieš pasirinkimą: gyventi ar mirti? Pati vyriausybė buvo pasikėsčiusi ant jos gyvybės. Įtraukimas į taip vadinamą "subversyvių organizacijų sąrašą" būtų reikęs jai mirtį. Bet mūsų organizacijos vadovybė ir nariai pasirinko kovos kelią. Ir laimėjome: išgelbėjome LLD gyvybę. Tai buvo istorinis laimėjimas. Argi bereikia kalbėti, kaip šitas laimėjimas sustiprino organizacijos gretas?

LLD glaudūs, draugiški santykiai su pažangiaja spauda visuomet buvo jos stipry-

bės šaltiniu. Nauda abipusiška: Draugija padeda spaudai, o spauda talkauja Draugijai. Viena be kitos negalėtų apsieiti. Tik abiejų ilgametė ir tampriausia kooperacija abidvi iki šiol išlaikė. Netenka abejoti, jog šitas bendradarbiavimas niekad nebenutrūks.

Iki šiol kalbėjome tik apie praeitį, bandėme surasti ir suprasti tuos elementus, kuriais pasikliaudama mūsų Literatūros Draugija išaugo į didelę pastovią kultūros-apsvietos-kovos organizaciją, kuriai lygios niekur nesiranda, niekas neturi. Kalbėjome apie tuos kelius, kuriais nesvyruojančiai žengdami mes atlikome daug didelių, gražių darbų.

Bet kaip su LLD ateitimi? Ką apie jos ateitį šios istorinės sukakties proga reikėtų pasakyti, galima pasakyti?

Prieš mus rūsčiai ir be pasigailėjimo veikia laikas. Senoji Amerikos lietuvių karta sensta ir miršta! Jokiomis kalbomis nuo šios tiesos nebepabėgsime. Mūsų LLD gretos kasmet retėja. Daros sunkiau jas atpildyti naujais nariais. Antrosios kartos lietuvių nepajėgėme kiek didesniais skaičiais įtraukti į savo gretas. Jau priaugo ir trečioji karta. Apie jos laimėjimą lietuviškoms organizacijoms niekas nė nesapnuoja. Naujos imigracijos, kurioje atsirastų šaltinis papildymui mūsų praretėjusių gretų, nėra jokios vilties tikėtis.

Vadinasi, iš tos pusės, mes negalime į LLD, kaip ir į visas kitas senosios kartos Amerikos lietuvių organizacijas bei įstaiigas žiūrėti per daug optimistiškai. Mes esame realistai.

Bet tai dar nereiškia, jog mes turime laikyti savo darbą baigtu ir nebegalvoti dar apie didelius ir naujus darbus. Mūsų gretose dar randasi tūkstančiai narių, kurie dar nė nesapnuoja apie pasitraukimą iš kovos lauko. Jie yra užgrūdinti kovų veteranai. Kol jiems jėgos tarnaus, jie palaikys savo LLD, būdami įsitikinę, kad tiktai su ja ir jos pagalba jie įprasmina savo gyvenimo saulėlydį, jie nepavirsta gyvais lavonais, jie nepaleidžia iš rankų kovos vėliavos, jie pasilieka susipratusiais žmonėmis, paaugusiais savo gyvenimo gražiausius metus liaudies reikalų sargybai.

Mes dar vis leisime ir skaitysime knygas. Leisime ir skaitysime žurnalą "Šviesą", remsime pažangiąją lietuvių spaudą, ruošime kultūrinius parengimus, pagal jėgas dalyvausime visose bendrosiose Amerikos liaudies kovose už gražesnę ir šviesesnę rytojų.

Tokiais įsitikinimais mes pradėdame savo LLD jubiliejinius metus.

Pranas Raščius

PAVASARĖJANT

Klausausi, kaip provėžom kliokia vanduo,
Kaip ritasi sriauto pagautas akmuo,
Kaip trupa šventojoj ledai į lytis
Ir užauna uosį viršūnėm pietys.

Klausaus, kaip žiema su pavasariu barasi
Ir gera be galo krūtinėje darosi.

Girdžiu,— lyg upokšnio sraunus sukuryš,
Čiurlena padangėj melsvoj vyturyš...
Kaip rytą giliai atsikvėpęs žmogus,
Išeina drąsus į plačiuosius laukus.

Ir jis su žiema užsispyrėle barasi
Ir gera be galo krūtinėje darosi.

Matau, kaip žvilgėdama saulėj išu
Lašnoja sula iš beržų pamažu,
Kaip supasi vėjui, bučiuojas švelniai
Lazdynų ir alksnių gelsvi žirginiai.

Ir veržias, nerimsta, lyg tvinstantis Nemunas
Pavasario džiaugsmui atgimęs gyvenimas.

Matau, kaip nuo saulės ramiam paupy
Nurausta, nukaista karklynai šlapi,
Kaip mylinčios rankos ant brolių kapų
Paguldo vainiką gėlyčių kvapių.

Matau, ir širdis prisipildo vėl nerimo
Dėl žiedo, pavasario džiaugsmo, gyvenimo.

ŽIEMOS RYTA

Saulė blyksteli, ir šilas
Spindi, papuoštas šerkšnu,
O vėjelis, nors aptilęs,
Sukas linksmas tarp beržų.

Kaip sidabras užu girios
Ledas tviska ant Lėvens,
Bet junti, kad vandens tylūs
Greit pavasariu sruvens.

Eugenijus Žiemys

V. Kapsukas apie Literatūros Draugją

Vincas Mickevičius-Kapsukas visuomet, net pat pradžioje, į ALDLLD žiūrėjo rimtai, ją rėmė, o kur reikėjo — kritikavo. 1925 m. minėtoji organizacija "apvaikščiojo" savo 10-metines sukaktuves. Daug apie tai buvo parašyta straipsnių ir pasakyta kalbų. Ta proga rašė "Laisvėje" ir V. Kapsukas. Va kaip jis vertino ALDLLD:

"Am. Liet. Darb. Lit. Draugija susilaukė šiomet savo 10-metinių sukaktuvių. Tai yra labai svarbios sukaktuvės ir jos reikia daug labiau pažymėti ir mūsų spaudoje, ir visuose draugijos skyriuose, negu kad buvo padaryta. Reikia tinkamai įvertinti nuveiktus draugijos darbus ir nustatyti jos veikimas ateičiai.

Be abejonės, ALDLLD, leisdama knygas, atliko nemažą darbą. Tiesa, tarp išleistų jos knygų yra ir menkesnės vertės knygų, yra ir tokių, kurios yra reikalingos aštrios kritikos... Bet knygų leidime mums reikia eiti nepartinių žmonių pryšaky, o ne užpakaly, kaip tai kartais pasitaiko."

Į Joną Biliūną paprastai priimta žiūrėti kaip į pavyzdinę proletarinį rašytoją, iš kurio reikia mokytis ir kitiems rašytojams. Taip manė ir V. Kapsukas dar prieš pirmąjį pasaulinį karą, kai jis rašė jo biografiją, kurią 1917 m. išleido L. L. Draugija. Tačiau savo nuomonę vėliau jis pakeitė. Tik ką minėtame straipsnyje jis sakė:

"Be kritikos negalima priimti ir mano 'Biliūno biografija', pradėtoji rašyt da prieš didįjį karą ir baigtoji karo pradžioje. Tikrų proletarinių dailiosios literatūros rašytojų pas mus tuomet da visiškai nebuvo. Aš jų ieškojau ir, nieko geresnio neradamas, visiškai klaidingai įtempiau į proletarinius rašytojus J. Biliūną, pirmam jo rašymo laikotarpy. Vis tik toji biografija, duodama daug istorinės medžiagos Biliūno raštams įvertint, mano nuomone, gali būti naudinga darbininkams, jei jie mokės į ją atitinkamos vietose kritiškai pažiūrėt.

Taigi, mano nuomone, ALDLLD turi rūpintis ne tik išleisti vieną ar kitą knygą, o ir žiūrėt, kad jos nariai, kaip reikiant ją su-

prastų. Be knygų leidimo ALDLLD turi pasistatyti sau aiškų tikslą — **lavinimasi**. Mūsų pareiga rūpintis, kad tas lavinimasis eitų tam tikra vaga."

V. Kapsukas nenorėjo, kad ALDLLD būtų formalumo ryšiais surišta su kokia nors partija, kaip kad to norėjo kai kurie veikėjai 1915-1919 m. Jis norėjo, kad organizacija turėtų laisvas rankas. Savo straipsnyje jis rašė:

"Ji (ALDLLD), žinoma, yra ir turi likti nepartinė organizacija. Vienok tai nereiškia, kad ji turi visiškai nuošaliai stovėti nuo tos kovos, kurią veda darbininkų klasė su savo išnaudotojais. Juk darbininkų klasės kova — tai yra kartu ALDLLD narių kova... **Užtat ALDLLD turi dalyvaut, kaip pagelbinė darbininkų klasės organizacija, bendroj darbininkų klasės kovoj, turi dalyvaut ir kovoj su reakcija Lietuvoj, ir su įvairių rūšių darbininkų klasės reikalų pardavikais.** Tai turi taip pat aiškiai pasakyt ALDLLD per savo 10-metines sukaktuves."

Visai teisinga išvada, kurios visuomet laikėsi ALDLLD vadovybė. Jeigu tai reikėjo pasakyti 1925 metais, tai šiomet, žymint 50-metinę sukaktį, tuo griežčiau tatau reikia vertinti ir tuo stipriau tai pabrėžti.

Dr. A. Petrika

PATIKĖJO ATEITĮ DRĄSIEMS

Daug dienų, kaip pasakų, matysime,
Daug dienų, kaip aidas, praskambės.
O beržai garbaniai gros pianissimo,
Šakomis, kaip draugas, prakalbės.

Prakalbės svyruokliai, vėtrom grūdinti,
Apie darganas, kovų metus,
Ir pradės kažkas tau širdį liūdinti,
Palikai kad rytdienai neatidus.

Nugrumėję metai revoliucijos
Patikėjo ateitį drąsiems.

Jeigu tu ir vertas būsi jos,
Kai draugai tave pečiais parems.

Jonas Jurevičius

ALDLD 50 metų jubiliejų minint

J. GASIŪNAS

Kaip greit prabėgo 50 metų nuo Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijos susikūrimo. Dar vis prisimenu 1915 metuose "Laisvėje" paskelbimą apie šios naujos draugijos susikūrimą. Ji buvo sukurta "Laisvės" pastogėje, "Laisvės" redaktoriaus Leono Pruseikos iniciatyva.

Pirmieji naujagimiui metai buvo gana sunkūs. Nelengva buvo įtikinti daugelį pažangiųjų veikėjų, kad ši draugija gali būti naudinga ir kad jai dirva augti ir bujoti yra labai plati. Buvo net ir tokių, kurie jai pranašavo ankstyvą mirtį.

Pirmasis pasaulinis karas, įnešęs socialistiniame judėjime pasidalinimus, žymiai paveikė amerikiečius socialistus, jų tarpe ir lietuvius socialistus. Socialistiniame judėjime susikristalizavo dešinioji, centrinė ir kairioji tendencija. Kadangi tuo metu "Laisvė" laikėsi centrinės tendencijos pusėje, tai ir naujoji draugija neturėjo tvirto pasitikėjimo nei dešiniuosiuose, nei kairiuosiuose socialistuose.

Prisimenu, kiek platesnis LDLD veikimas išsisiūbavo tik 1917 metais, kai Vincas Kapuskas įsirašė ir tuo daugelį kairiųjų paveikė. Taipgi pats gyvenimas įrodė, jog darbinikiškos apšvietos ir kultūros organizacija mums reikalinga. Chicagos "Naujienos", nors gana šaltokai, visgi dėjo šios draugijos kuopų garsinimus. Tokiu būdu ir Chicagos apylinkėje ji pradėjo išpopuliarizuoti, kūrėsi naujos kuopos, vystėsi platus LDLD veikimas.

1918 metais Chicagos apylinkėje jau buvo nemaža kuopų. Tais pačiais metais buvo sušaukta kuopų atstovų konferencija, kurioje nutarta sukurti apskritį. Kadangi ši apskritis buvo pirmoji visoje draugijoje, tai ji ir gavo num. pirmą. Pirmoji apskritis ir dabar tebenešioja metų eilėje iškovotą pirmaujančią garbę tiek narių skaičiumi, tiek savo veikla. Apskrities ribose gyvuojanti 19-oji kuopa buvo ir dabar tebėra be-

ne veikliausia ir didžiausia. Ji randasi Chicagos lietuvių didžiausioje kolonijoje — Bridgeporte, dienraščio "Vilnies" pastogėje.

LDLD karo ir rusų revoliucijos metu

Amerikos įsitraukimas į pasaulinį karą ir Rusijos proletarinės revoliucijos laimėjimai 1917 ir 1918 metais įnešė į socialistinį judėjimą dar grieštesnių kivirčių, o 1919 metais Socialistų partija, kartu ir Lietuvių Socialistų Sąjunga suskilo. Dešinieji socialistai pasmerkė Rusijos proletarinę revoliuciją, centriniai frakcinėje kovoje sutirpo, o su kairiaisiais didžiulė dauguma partijos narių nuėjo.

Toji frakcinė kova žymiai paveikė ir LDLD narius. Tuo metu Pirmosios apskrities konferencijoje buvo kairiųjų pasiūlyta rezoliucija ir beveik vienbalsiai priimta. Keli dešinieji delegatai protestuodami konferenciją apleido. Apskrities komitetas buvo išrinkti kairieji ir vienas naujienietis Čeponis. Bet ir jis ne ilgai komitete veikė, netrukus netikėtai mirė nuo širdies smūgio.

Dešinieji socialistai bandė atplėšti nemažą LDLD narių skaičių, tačiau jiems mažai sekėsi, nes didžiulė dauguma nuėjo su kairiaisiais. O kai dešinieji užsispyrė pasilaikyti savo mažai grupei tą patį LDLD vardą, tuomet nusitarta LDLD pavadinti Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija. Kaip matote, tik vienas žodis "Amerikos" buvo pridėtas, o draugija ir toliau vadovavosi tais pačiais pagrindais.

ALDLD suvažiavimai

Pirmasis ALDLD suvažiavimas, įvykęs Brooklyne 1919 m. rugsėjo 28-29 dienomis, praėjo su pakilusiu ūpu. Dalyvavo 63 delegatai nuo 37-ių kuopų ir 3-jų apskričių. Centro sekretorius raportavo, kad nuo jos susikūrimo iki suvažiavimo buvo įrašyta 5.860 narių, tačiau jų dalis jau buvo pasitraukus, taipgi jau buvo ir mirusiųjų.

Už keletu metų ALDLD smarkiai paau-go, vienu metu jau turėjo apie 7 tūkstančius narių. Tai buvo jos aukščiausias skaičius. Nemažai ir čiagimių buvo įsirašę. Bet kai užėjo juodasis makartizmo siaubas, kai pasimota šią draugiją įtraukti į "subversyvių" sąrašą, tai daugelis čiagimių ir kitų narių pasitraukė. Narių skaičius sumažėjo, bet draugija, pasiryžusiai kovodama, reakcijos pasimojimus nugalėjo ir dabar vėl maršuoja pirmyn apšvietos ir kultūros keliu.

ALDLD 50 metų laikotarpiu turėjo 10 suvažiavimų. Paskiausias suvažiavimas įvyko New Yorke 1964 m. liepos 4 d.

Didžiulis apšvietos šaltinis

Per tą 50 metų laikotarpį ALDLD išleido ir veltui savo nariams išdalino 72 pavadinimų knygų, kurių tiražas galėjo siekti iki 250,000. Tai didžiulis apšvietos šaltinis. Knygos buvo spausdinamos įvairaus turinio, atsižvelgiant į tai, kad jos būtų darbo žmoniems naudingos. ALDLD nariai ir dabar gali pasididžiuoti, kad jų draugija sukūrė jiems nemažus knygynėlius ir suteikė jiems begalinės naudos apšvietos, kultūros, politikos ir mokslo srityse.

Pažangiųjų lietuvių priešai negali atsi-stebėti, kaip pažangusis judėjimas galėjo pergyventi ir nugalėti frakcinius kivirčius, palmerinius antpuolius, makartistinius smūgius. Jie kiekvienu metu pranašavo, kad pažangieji neatsilaikys, kad jų veikla, jų organizacijos, jų spauda neištesės. Jie nuolat pranašavo mums galą, bet to jie nesulaukė ir nesulauks.

Pažangusis lietuvių judėjimas ne jiems nugalėti. Šis judėjimas pasilaiko senais, vėtytais ir mėtytais veteranais, stipriais marksistais. Tai nesudaužoma uola, galinga tvirtovė.

Literatūros svarba

O kas tokiam tvirtam judėjimui pagrinda padėjo? Laikraščiai, žurnalai, knygos nušvietė kelią į pažangą. Eidami pažangos keliu, dalyvaudami kovose už geresnį gyvenimą, šviesesnę ateitį, pažangieji veteranai taip tvirtai užsigrūdę, kad jiems nebe-baisios ir gana sunkios veiklai sąlygos.

Ne vien ALDLD išleistos knygos švietė,

kultūrinio, mokslo pažangiuosius lietuvius. Lietuvių Socialistų Sąjungos organas "Kova", ypač kai Juozas Šukys patapo jos administratorium, labai daug marksistinių knygų išleido. Tiesa, jas teko pasipirkti, veltui niekas jų nedalino. Bet tie, kurie norėjo giliau pažinti gyvenimą, plačiau susipažinti su marksizmu, tas knygas pirkto, studijavo, kūrėsi savitarpinio lavinimosi rateliai, grūdėsi pažangieji veteranai. Pasėta sėkla davė gausų derlių.

O kur "Laisvės" ir "Vilnies" išleistos knygos? Jomis taipgi pažangieji naudojo-si.

Šiuo metu, kai "Vilnies" ir "Laisvės" spaustuvėse dėl susidėjusių techniškių kliūčių sunku knygos atspausdinti, tai tenka pasinaudoti Lietuvoje spausdintomis knygomis, Lietuvos rašytojų ir amerikiečių rašytojų sukurtomis.

Prie to visko dar tenka pridėti ir žurnalą "Šviesą", kurio 1964 metais buvo minėta 30 metų sukaktis. ALDLD oficialus organas, trimėnesinis žurnalas taipgi yra didžiulis apšvietos šaltinis, kuriuo visi nariai naudojami.

Mūsų spauda pasiekia Lietuvą

Čia priminsiu ir tai, kad ALDLD ir kitos pažangiųjų įstaigų knygos nemažais kiekiais seniau pasiekdavo Lietuvą, kai ten siautėjo reakcija ir kai įsikūrė fašistinė Smetonos diktatūra. Mūsų knygos ir kiti leidiniai surasdavo kelius pasiekti Lietuvos darbo žmones, nors ir buvo labai sunku. Didžiuliais kiekiais gaudavo mano brolis Povilas Gasiūnas, pirmiau Klaipėdoje gyvendamas, vėliau Šiauliuose. Šiek tiek mažesniais kiekiais būdavo siunčiama kitais keliais. Net ir politinius kalinius kai kada mūsų knygos ir kiti leidiniai pasiekdavo. O jie atsisteisdami mums ką nors parašydavo ir slaptais keliais mums atsiųsdavo. Naudingai pasimaitydavome. Atsimenu, man dirbant "Vilnies" redakcijoje, tekdavo pasikeisti knygomis ir kitais leidiniais, ir gaudavome "Vilniai" labai naudingų raštų. Antrojo karo metu kai kada ir lietuviai partizanai iš mūsų gaudavo literatūros. O kai Lietuva buvo išvaduota, tada užsimezgė atviri keliai.

ALDLD ir darbo žmonių kovos

Bendrose kovose už darbo žmonių reikalus ALDLD taipgi aktyviai dalyvavo. Gausiai ji prisidėjo prie bedarbių apdraudos ir senatvės pensijų iškovoavimo, prie darbo žmonių supažindinimo su unijiniu judėjimu; prisidėjo prie organizavimo neorganizuotų darbininkų, ypač siuvėjų, audėjų, angliakasių, plieno darbininkų, automobilių darbininkų. Bendrųjų darbo žmonių kovų ji niekad nebuvo nuošaliai.

Minėdami jos 50 metų sukaktį, peržvelkime ALDLD istoriją, jos atsiekimus, jos suteiktą visiems nariams ir tolygiai darbo žmonėms naudą. Tada galėsime geriau suprasti ALDLD, kaip nepavaduojamą orga-

nizaciją, kuri ir ateityje dar gali nemažai naudingų darbų atlikti.

Minėdami jos jubiliejų, todėl turime dar daugiau suglausti beretėjančias ALDLD eiles, naujais nariais jas atpildyti, dar ir jos narių skaičių padidinti. Nors dabar ir gyvename pasunkėjusiose sąlygose, kuomet amerikiečių lietuvių eilės smarkiai retėja, bet dar yra nemažai lietuvių, kuriuos galima ir būtina įrašyti į ALDLD. Juk gerą tam pavyzdį parodė chicagiečiai ALDLD veikėjai, taipgi ir kitose kuopose, kur tik kiek nors pasidarbuota.

50 metų ALDLD gyvavimo jubiliejus neturi praeiti neapvainikuotas naujais pasimojimais pagyvinti veikimą, įrašyti nemažą naujų narių skaičių.

V. Laužikas

GIMTINĖS AIDAI

Girdžiu,
Akmenėliai kaip šneka
Bevardžio upelio dugne.
Ir vėjas,
Tas keistas vaiduoklis,
Kaip staugia senam kamine.
Matau,
Kaip saulėtekis dažo
Įkaitusius tėvo pečius,
Ir skina be gailėsčio dalgis
Rasotus lankų žvangučius.
Jaučiu, —
Galvą motina glosto
Sudiržusia savo ranka,
Paglosčius paguldo, užmigdo
Ir tyliai niūniuoja kažką... —
Išsinešiau tokį paveikslą
Iš savo gimtųjų namų
Prieš daugel rasotų vasarų,
Prieš daugel šarmotų žiemų.
Bet virpina
širdį vaikystė
Ir šiandien savaisiais garsais,
Kuriais, kaip džiaugsmiais
Ir kaip duona,
Dažnai dalinuos su visais.

Jaunutis

MANO GĖLĖ

Pasėjau naują gėlę
Į daržą aš plačiau,
Ją laisčiau ir ravėjau,
Kad dygtų kuo greičiausiai.

Aptvėriau aukštą tvorą,
Kad vėjai nenulaužtų,
Ir priešiškas kaimynas,
Kad jos neišrautų.

Užaugusi gėlelė
Kvapiais žiedais pražys,
žiedelių aromatas
Darželyje pasklis

Nužydusi gėlelė
Savus žiedus numes,
Ir vietoje žiedelių
Grūdeliai atsiras.

Surinkę šiuos grūdelius
Į dailią dėžę dėsim,
Nuvešim juos tėvynėn,
Gimtuos laukuos pasėsime.

Tegu gražiai ji auga
Ir žydi Lietuvoje,
Per amžius mūs tėvelių
žemelėje laisvoje.

UŽSIENIO KALBOS LIETUVOS MOKYKLOJE

I. VLADIMIROVIENĖ

Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko vardo Universiteto Užsienio kalbų Katedroje kaboti plakatas. Jame anglų, vokiečių ir prancūzų kalbomis įrašyti K. Markso žodžiai: "Užsienio kalba yra ginklas gyvenimo kovoje", o taip pat didžiojo vokiečių poeto J. W. Gėtės žodžiai: "Kas nežino svetimų kalbų, tas negali gerai pažinti ir savosios".

Tarybų Sąjungoje, ypač paskutiniu laiku, labai didelis dėmesys yra skiriamas užsienio kalbų mokymui. TSRS tarptautinių santykių išplėtimas, bendradarbiavimas kultūros, mokslo ir ekonomikos srityje su užsienio šalimis, vis didėjanti turistų banga—visa tai reikalauja daugiau ir daugiau žmonių, mokančių užsienio kalbas.

Ryšium su tuo TSRS švietimo tinkle, dėstymo programose, o taip pat aukštojo mokslo įstaigose praveista visa eilė reformų, kurių tikslas buvo pakelti ir išplėsti užsienio kalbų žinojimą.

Lietuvos TSR, respublikoje besiribojančioje su Vakarais, iš seno išliko tradicija kreipti dėmesį į užsienio kalbų mokymąsi, tačiau dabar šis reikalas yra dar labiau sustiprintas.

Stengiamasi vaikus užsienio kalbų mokytį nuo pat mažens, kadangi žinoma yra, kad jauname amžiuje vaikai jas lengviausia įsisavina. Todėl yra įsteigta visa eilė vaikų darželių, kur vaikai jau nuo 3 metų, bežaisdami, mokosi kalbėti angliškai. Didesniuose Lietuvos miestuose steigiama vis daugiau vidurinių mokyklų su sustiprintu užsienio kalbos dėstymu. Ten vaikai jau nuo pat pirmos klasės (17 metų amžiaus) mokosi svetimos kalbos, ir tos kalbos valandų skaičius yra žymiai padidintas. Pradedant nuo 5 klasės kai kurie dalykai, pvz. istorija ir geografija, yra dėstomi taip pat užsienio kalba. Žmogus, baigęs tokią mokyklą, galės laisvai kalbėti angliškai, vokiškai arba prancūziškai. Taip pvz., į tokio tipo mokyklą buvo perorganizuota Vilniuje S. Nėries vardo vid. mokykla (anglų kalba), A. Vienuolio vardo vid. mokykla (vo-

kiečių kalba) ir kelios kitos Vilniaus mokyklos. Mano jaunesnioji mergaitė, būdama VIII vid. mokyklos ketvirtosios klasės mokinė, jau gana gražiai kalbėjo angliškai.

Kitose mokyklose, ne su sustiprintu užsienio kalbos dėstymu, vaikai užsienio kalbos pradeda mokytis penktoje klasėje. Bet ir čia žymiai daugiau dėmesio pradėta kreipti į šnekamosios kalbos įgūdžių lavinimą.

Aš, kaip universiteto dėstytoja, paskutiniu laiku egzaminuodama stojančiuosius į universitetą jaunuolius, pastebėjau didelę pažangą šioje srityje.

Aišku, kad užsienio kalbų dėstymo išplėtimas ir sustiprinimas mokyklų tinkle pareikalavo žymiai daugiau kvalifikuotų ir prityrusių pedagogų, mokančių užsienio kalbas. Tai privertė pakelti ir specialistų paruošimą aukštesiose mokyklose.

Užsienio kalbų mokytojai yra ruošiami Vilniaus Valst. V. Kapsuko vardo Universiteto Užsienio kalbų katedrose ir Vilniaus Valst. Pedagoginiame Institute. Studentų į šią specialybę priėmimo kontingentai paskutiniu laiku išaugo 2—3 kartus. Nustatant kontingentus atskiroms kalboms, žiūrima į tų kalbų tarptautinį svorį ir jų poreikį švietimo tinkle. Taip pvz., didžiausį kontingentą turi anglų kalba — apie 50 proc., toliau seka vokiečių kalba — apie 30 proc. ir prancūzų — apie 20 proc.

Mokslas aukštojoje mokykloje trunka 5 metus. Be savo pagrindinės studijuojamos kalbos, kiekvienas užsienio kalbų specialistas turi išmokti dar antrą užsienio kalbą (pvz., germanistas — anglų, anglistas—vokiečių, romanistas — ispanų arba anglų). Tokiu būdu, žmogus, baigęs užsienio kalbos specialybės kursą, be lietuvių ir rusų, moka dar dvi užsienio kalbas. Ketvirtame kurse studentai atlieka gamybinę praktiką mokyklose, kur jie pusę metų mokosi dirbti mokytojo darbą. Baigę mokslus ir gavę diplomus, gabesnieji iš jų paliekami aukštesiose mokyklose dirbti mokslinį darbą, o

APIE DAINĄ "KO LIŪDI, BERŽELI"

MININT POETO JONO KRIKŠČIŪNO-JOVARO 85-ĄSIAS

S. J. JOKUBKA

Vargu ar yra Amerikoje bent vienas pažangus lietuvis, kuris nebūtų girdėjęs dainos "Ko liūdi, berželi, ko liūdi? Ko verki, nuleidęs šakas?..." Šimtai ir tūkstančiai Amerikos lietuvių ją žino, moka dainuoti, bei niūniuoti. Ji yra senosios Amerikos lietuvių kartos daina.

Šios dainos žodžius parašė poetas Jonas Krikščiūnas-Jovaras, kai po 1905-1907 metų revoliucijos periodo pradėjo Lietuvoje siautėti kontrrevoliucinė reakcija. Gal netruko metai kiti ir ji virto populiariausia liaudies daina. O išvakarėse Pirmojo pasaulinio karo, kai Lietuvos kaimo artojai ir šieno grebėjos į Ameriką pradėjo važiuoti ištisais pulkais, ši daina jau buvo dainuojama kuoplačiausia visoje Lietuvoje.

Į Ameriką šią dainą pirmieji atvežė 1905-1907 metų revoliucijos socialistai revo-

liucionieriai, atbėgę Amerikon nuo kontrrevoliucinės reakcijos. Senesniems to meto Amerikos lietuviams daina buvo žavinanti naujiena. Kaip mat ją pamilo ir liepsnodami meile savo gimtinei pradėjo ją dainuoti visi. Dainos žodžiai ir melodijos švelnumas glostė kiekvieno Amerikos lietuvių širdį nežiūrint, kokių jis pažiūrų buvo. Net ir sudavatkėjusios "gaspadinės" už jos dainavimą nevarydavo iš namų savo "burdingierių", nors daina ir buvo pagarsėjusi, kaip laisvamaniu daina. Gi prasidėjus Amerikos Lietuvių Socialistų Sąjungos klestėjimui, dainos populiarumas suklestėjo visuose Amerikos lietuvių naujokynuose, kur tik radosi bent vienas socialistas, bei šiaip jau apsišvietęs lietuvis. Daina pradėjo aidėti visose Amerikos lietuvių kolonijose. Pasi-darė gal net labiau dainuojama, negu pačioje Lietuvoje.

Dainos žodžiuose atspindis gilus liūdėsysis, sukeltas reakcijos žiaurumų, ir kartu tvirtas, neužgesęs tikėjimas revoliucija bei švelnioje lyriškoje dainos žodžių intonacijoje girdimas susisielojimas dėl kenčiančių brolių ir ateities viltis, to meto Amerikos lietuvių socialistų dvasiai buvo nepavaduojamas penas. Socialistų Sąjungos kuopų parengimuose, mitinguose ir šiaip susirinkimuose, deklamatoriai nepalikdavo jos nedaklamavę. Pažangūs lietuvių chorai dainą įtraukė į savo repertuarus dainuoti koncertų salėse. Koncertuose atliktą dainos numerį publika palydėdavo kuokarščiausiais ilgai trunkančiais aploclimentais. Publika pravirkdavo iki kukčiojimo. Besiklausančius, bei dainuojančius šią dainą, Amerikos lietuvius mintimis nešė toli į tėvynę, berželiais nusėtus gimtinius laukus ir pievas, nešė pas savuosius, kenčiančius brolius ir seses. Tai buvo tais laikais, kai beveik pas kiekvieną emigracijoje lietuvių širdyje nebuvo išblėsusi viltis sugrįžti senojon gimtinėn, parvežti savo senus kaulus.

kiti yra išskirstomi po respublikos vidurines mokyklas.

Paskutiniu metu vis daugiau jaunųjų dėstytojų yra siunčiami specializuotis ir kelti kvalifikacijas į užsienį: Angliją, Vokietijos Demokratinę Respubliką, Prancūziją.

Užsienio kalba Aukštosiose mokyklose yra privaloma ne tik tos srities specialistams ir filologams, bet studijuojantiems bet kokią be išimties specialybę. Iš jos yra laikomi ir valstybiniai egzaminai.

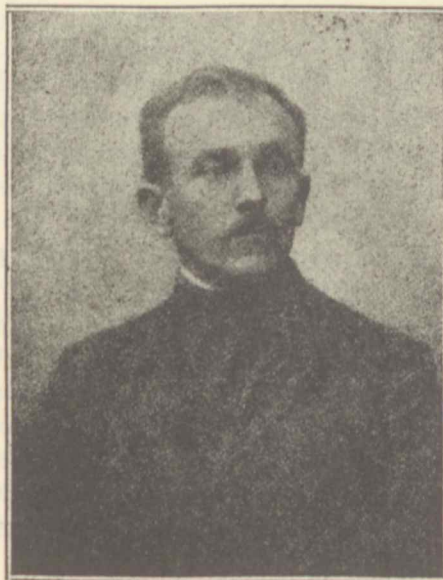
Daugelyje Lietuvos miestų prie Vykdomųjų Komitetų švietimo Skyrių veikia užsienio kalbų kursai, kur dėstymas yra gana gerai pastatytas. Man pačiai teko dirbti tokiuose kursuose Vilniuje. Kursai yra gausiai lankomi ir atneša nemaža naudos. Įdomi yra šių kursų tradicija, kiekvieną vasarą organizuoti stovyklas kur nors gamtoje, kur visą mėnesį stovyklos dalyviai, vadovaujant savo dėstytojams, bendrauja tikrai užsienio kalba. Tokiu būdu poilsis labai gražiai susiřamas su praktiška nauda.

Bet žiaurus likimas kapitalo šalyje Amerikos lietuvių darbininką vertė stoti į Amerikos darbo žmonių kovos barikadas už didesnį duonos kąsnį, į audringus streikus, į revoliucinių švenčių ir protestų demonstracijas, už teisę organizuotis į profesines sąjungas. Amerikos lietuvis darbininkas ėmė kurti savo lietuvišką pažangią spaudą, laikraščius. Koncertų salėse, mitinguose ir demonstracijose pradėjo vis labiau dainuoti darbo žmonių kovon kviečiančias dainas, tokias, kaip "Per amžius mes aukso sukrovėm kalnus, pasaulyje išstatėm didžiausius namus", arba "Atsisakome nuo senojo svieto", J. Janonio "Kalvi", ir daug kitų. Šios revoliucinės dainos, arba kaip tada buvo vadinamos — pirmėiviškos dainos, poeto Jono Krikščiūno-Jovaro dainą "Ko liūdi, berželi, ko liūdi" pradėjo išstumti kaip iš mitingų, taip ir koncertų salių, bei šiaip jau parengimų. Amerikos lietuviui darbininkui, maršuojančiam kartu su visa Amerikos darbininkų klase klasių kovos fronte, pakili jo dvasia darbo žmonių kovos ugnyje reikalavo revoliucine gaida skambančių dainų.

Daug metų truko, kol Amerikos darbo žmonės išsikovojo senatvės pensijas, "social security", nedarbo kompensacijas—šioki toki ekonominį užtikrinimą senatvei. Kova buvo sunki. Daug reikėjo padėti galvų piketų linijose, demonstracijose. Nemaža padėjo savo galvas ir lietuvių. Daug reikėjo nukentėti nuo policijos mušeikų lazdų susirėmimuose prie kasyklų ir fabrių durų. Daugeliui teko ragauti kalėjimo duonos. Nežiūrint, kaip ši kova buvo sunki, bet pažangūs Amerikos lietuviai iš jos nesitraukė. Per metų metus nešė iškėlę Amerikos darbo žmonių kovos vėliavą. Truko metai, ir metai vargo, grumtynių, bet nūdien pažangūs Amerikos lietuvis gali didžiuotis nūdirbtu darbu, gali didžiuotis įrašęs savo vardą Amerikos darbo žmonių kovų istorijon. Nūdien pažangiu JAV lietuviu, atlikusiu emigracijoje garbingą misiją klasių kovos fronte, didžiuojasi ir lietuvių tauta, toli Nemuno krašte.

Kaip visiems — ponams, inžinieriams, daktarams, ar darbininkams — gamta baisiai negailestinga. Negailestinga ji ir Amerikos lietuviams. Per visą gyvenimą plušu-

siaus giliai po žemėmis suodinosose anglies kasyklose, prakaitavusius karčiu prakaitu plieno fabrikuose, sušvinkusius skerdyklose, Amerikos lietuvius pradėjo spausti gyvenimo metų amžiaus našta. Sulaukusius 65 metų amžiaus pradėjo paleisti iš darbo,

Jonas Krikščiūnas-Jovaras

kaip nebetinkamus darbu. Senatvė pradėjo lipti ant kulnų. Per visą gyvenimą Amerikoje po audringų kovų už geresnį rytojų, už savo organizacijas ir laikraščius, atėjo laikas skirtis su visais ir gulti amžinai į svetimo krašto šaltą žemę. Senojoje Amerikos lietuvių kartoje dingo linksnios vestuvės, krikštynos, atėjo liūdnų laidotuvių epocha.

Ir per ilgus metus vargusiam krašte, baidančiam gyventi savo gyvenimą toli nuo gimtinės, Amerikos lietuviui pasiguosti vėl atėjo į pagalbą daina "Ko liūdi, berželi, ko liūdi?..." Ši daina beveik pamiršta per audringuosius gyvenimo metus, kupinus demonstracijų, piketų, streikų, šį kartą atėjo nebe į pažangių Amerikos lietuvių organizacijų parengimus, mitingus, ar koncertų sales. Atėjo į graborių šermenines, ar kaip Amerikoje yra įprasta sakyti — į koplyčias. Atėjo atsiveikinti su Amerikos lietuviu, iškeliaujančiu į šaltus kapus.

Nežinau, kaip yra kitur, bet Čikagoje nėra pažangaus lietuvių laidotuvių, kad ši dai-

na atsisveikinant su mirusiu nebūtų dainuojama. Dainuoja ją pažangių lietuvių chorai mirusiam savo rėmėjui, nariui, ar žymesniam visuomenininkui. Dainuoja mirusio artimųjų pakviesti solistai grojant vargonams dainos melodiją. Dainuoja ją kopolyčioje paskutinę valandėlę prieš karsto uždarymą, kada susirinkusieji į laidotuves savieji, draugai ir pažįstami eidami pro karstą atsisveikina su atsiskyrusiu iš gyvųjų tarpo, su buvusiu kovos ir idėjų draugu.

Vėlionies likusiems draugams, pažįstamiems ir saviškiams dainos žodžių intonacijoje girdimas nebe susisielėjimas dėl kenčiančių brolių, nes kiekvienas žino, kad jie nebekenčia, bet girdimas susisielėjimas dėl atsiskiriančio draugo, kuris tiek daug davė šiai svečių šaliai, darbo žmonių klasei, kuris taip mylėjo savo senąją gimtinę, kuris taip troško pamatyti savo gimtąjį kaimą, takelius, kuriais jaunas būdamas bėgiojo, bet dėl senatvės, ar išteklių trūkumo, nepaspėjo.

Ir štai! Poeto Jono Krikščiūno-Jovaro ši daina, prieš daug daug metų atkeliavusi į Ameriką, atlikusi misiją, gaivinanti Amerikos lietuvių dvasioje pirmaisiais emigracijoje metais, Amerikos lietuvių visa širdimi mylėta, atiduoda paskutinį patarnavimą šimtams ir tūkstančiams Amerikos lietuvių, iškeliaujančių atgal amžinybėn, iš kur atkeliavo.

Tragiška. Bet taip yra.

INFORMATORIUS—AUTOMATAS

Kas yra automatinis informacijos įtaisas? Atsakymą į tai duoda automatas, pastatytas Liaudies ūkio laimėjimų parodos "Radioelektronikos" pavilijone. Automatas atsako ir į daugelį kitų klausimų. Jis gali pranešti, kiek televizorių, radijo aparatų ir radiolų pagaminoma tarybinė pramonė šiais metais. Aparatas paaiškina, kokios yra pagrindinės naujų televizorių savybės, patars, kur ir kaip užsisakyti radijo matavimo prietaisus.

Automatas vienu metu gali informuoti penkis lankytojus. Jis skirtas parodų, geležinkelio stočių, paštų ir parduotuvių lankytojams.

Kapsukui mirus

Šių metų vasario 17 d. suėjo lygiai 30 metų nuo Vinco Kapsuko mirties. Neseniai pasitaikė mūsų archyvuose užtikti žemiau talpinamą poeto Jasilionio eilėraštį (be jokios antraštės), matyt, taikytą išreiškimui apgailestavimo dėl to lietuvių tautos sūnaus mirties. Neatsimename, ar eilėraštis buvo kur nors atspausdintas. Kaip ten nebūtų, jis labai tinka šiai trisdešimt metų sukakties progai. **Red.**

Kas čia dėjos, kas įvyko?
Ko gi mes nusistebėjom?
Lyg kad audros mums užgirovė
Platų kelią, kuriuo ejom.

Žiūrim, dairomės—kas tokio
Šią minutę atsitiko,—
Lyg nuožmingo uragano
Liūdno žymės čia paliko.

Gal tai lūžo tvirtas ažuol's,
Mums gerai-gerai žinotas?
Prieš akis mums, rodos, stovi
Klausimas blankus, miglotas...

Skrieja mintys—nusiblaivo.
Vėlei skaitom gautą žinią,—
Ir dabar, pilnai supratus,
Liūsta-liūsta mums krūtinės...

Tai ne ažuolas nugriuvo,
Žiauriai vėtrai pasisukus,—
Tai mūs draugas, tai mūs vadas,—
Skaitom: "numirė Kapsukas..."

Mūsų draugas, mūs švietėjas,
Drūčiai pliekęs klasės priešą,
Ir vergijos jungą daužant,
Vedęs kovą aštrią, viešą.

Mūsų vadui tęsiant kovą,
Nyko jėgos—išsisėmė,
Ir mes jaučiam atgabentą
Skaudžią žaizdą—mirties dėmę.

Skauda širdį, gaila draugo,
Bet—nejaugi tik raudoti? —
Jo netekę—glausim jėgą
Lig laimėjimo kovoti!

St. Jasilionis

Vasaris, 1935

Kodėl tiek daug religijų?

Prof. K. DAUKŠAS

Visame pasaulyje sutinkama dabar keli šimtai religijų. Atskiros religijos grupės sudarytos iš daugiau ar mažiau panašių religijų. Vieną iš tokių grupių sudaro krikščionybė, susidedanti iš katalikybės, stačiatikybės ir protestantizmo. Šalia pagrindinių religijų yra žinoma ir daug tūkstančių atskirų sektų. Tai yra dažniausiai negausios tikinčiųjų bendruomenės, atskilusios nuo kurios nors pagrindinės religijos. Sektantai nepripažįsta arba kaip nors kitaip aiškina kurią nors vieną arba ir kelias pagrindines religijos dogmas, mokymus arba kaip nors kitaip atlikinėja svarbesnes religines apeigas. Istorija rodo, kad ir krikščionybė išsivystė iš atskirų senosios žydų religijos sektų. Taigi tarp pagrindinių religijų ir sektų nėra principinio skirtumo.

Visos pagrindinės religijos, kaip ir sekotos, remiasi antgamtinio pasaulio pripažinimu ir tikėjimu, kad antgamtinis pasaulis sutvėrė ir valdo gamtą ir joje gyvenantį žmogų. Paprastai vienos religijos atstovai laiko tik savo religiją ir savąjį dievą tikrais, o kitas religijas ar sektas — paklydimu. Tai veda į konfliktus, kovas ir net kruvinus karus tarp skirtingų religijų atstovų.

Plintant materialistinei pasaulėžiūrai ir ateizmui, stipresniųjų religijų vadeivos pajuto bendrą pavojų ir pradėjo kelti susijungimo klausimą. Tuo reikalu Romoje buvo sušauktas katalikų bažnyčios suvažiavimas, kuriame dalyvavo ne tik įvairių kraštų katalikų, bet ir kitatikių atstovai. Sunku tikėtis, kad tos pastangos pasiektų kokių nors konkrečių susitarimų religijoms susivienyti, nes visos svarbesnės religijos yra tiek persunktos politinių, ekonominių, klasinių ir nacionalinių veiksmų, kad jų vadeivoms nėra galimybės rasti bendrą kalbą.

Visi suminėtieji dalykai ir verčia mus rimtai panagrinėti daugelio religijų atsiradimo ir išsilaikymo priežastis.

Bet kuri religija yra ilgas laikus vystęsis

ir todėl sudėtingas reiškinys. Tasai reiškinys atsirado įvairiausiomis gamtinėmis sąlygomis gyvenančiose žmonių bendruomenėse. Pradėję tikėti žmonės pergyveno įvairias ekonomines sistemas, sukrėtimus ir kultūras. Vadinasi, pagrindinės religijų gausumo priežastys yra skirtingos įvairių žmonių gyvenimo sąlygos.

Priminsime, kad dievo ir nemirtingos sielos vaizdiniai yra pagrindiniai religijų elementai, kuriems stiprinti ir išlaikyti reikalingos dogmos, mokymai, maldos namai, papuošalai, kulto tarnai ir atitinkamos organizacijos. Ir visa tai prisitaikė prie vietos ekonominių sąlygų. Dėl to kiekvieną dabartinę religiją reikia suprasti kaip tam tikrą instituciją, siejamą su antgamtinio pasaulio supratimu ir jungiamą religinės moralės, normuojančios veiklą, siekiant pomirtinio gyvenimo. Religijos atsiradimu vadiname religinių vaizdinių atsiradimą žmogaus sąmonėje. Tai buvo mėginimas suprasti gamtos reiškinius ir pakreipti jų eigą naudinga linkme. Saulė, upė, jūra, kalnas pirmą kartą žmogui atrodė galingi kūnai. Jis ir gamtos reiškinius laikė gyvais — juos suasmeninavo. Žmogus pradėjo garbinti ir melstis saulei, perkūnui, upei ar kalnui, nes norėjo įsigyti jų palankumą.

Pirmą kartą žmonių bendruomenės gyveno labai nevienodomis sąlygomis, lėmusiomis skirtingų religijų vaizdinių atsiradimą, jų perdavimą vėlesnėms kartoms. Pajūrio gyventojai nuolat susidurdavo su jūros potvyniais ir atoslūgiais, su audromis. Šių reiškinų ir jų priežasčių pirmą kartą žmogus visiškai nesuprato, bet suvokė jų svarbą — nuo tų reiškinų priklausė jo gyvenimo būdas. Štai vaikai, nesuprasdami, kodėl stalias jiems praskėlė galvą, laiko jį gyvu, jaučiančiu ir muša, bausdami už galvos praskėlimą. Tai pirmą kartą pajūrio gyventojai laikė audras ir jūrų potvynius gyvais, prašė būti geresniais ir naudingesniais, t. y. meldėsi jiems, laikė juos dievais. Miškų gy-

ventojai, pvz., senieji lietuviai matė miškuose stiprų, sunkiai lapus numetantį ąžuolą, išskyrė jį iš kitų medžių ir laikė šventu. Kalniečiai meldėsi kalnams, kad atitolintų pavojingas akmenų ir sniego griūtis. Stepių gyventojai sausras ir liūtis laikė gyvomis. Mokslas sako, kad visos gyvos būtybės tam tikroje išsivystymo pakopoje, nesuprasdamos reiškinių ir daiktų, randa išeitį suasmeninime. Galingų reiškinių suasmeninimas padaro dievus, t. y. duoda pačią paprasčiausią religiją.

Taip skirtingų vietovių pirmykščiai gyventojai susikūrė skirtingus religinius vaizdinius arba skirtingas religijas. Štai kur glūdi svarbiausioji ne vienos, bet daugelio religijų atsiradimo priežastis. Žinoma, šalia atskirų religijų savų dievų buvo ir visoms pirmykštėms religijoms bendrų. Beveik visose pirmykštėse religijose buvo garbinama saulė, nes ji visiems teikė šviesą, pašalinančią tamsos pavojų ir jos baimę.

Pirmykščiai žmonės nemokėjo įžiūrėti ryšio tarp daugelio reiškinių. Jie nesuprato, kad visas žemėje vykstantis gyvenimas priklauso nuo saulės teikiamos energijos. Dėl to ją suasmenino taip, kaip suasmenino įvairius kitus gamtos reiškinius, kiekvienam išskyrė po dievą. Pavyzdžiui, senieji lietuviai gerbė net meilės deivę Mildą ir girtuoklystės dievaitį Ragutį.

Darbas vystė žmogaus sąmonę, jis pradėjo geriau pažinti gamtos reiškinius, išsivystė abstraktus mąstymas.

Tada pradėjo atsirasti dievų vaizdiniai. Vadinas, nebe pati saulė ar audra laikomi dievais, bet jais tapo atitraukti vaizdiniai. Tokiu būdu atsirado saulės dievas, jūrų ar audrų dievai, derlius ir kiti dievai, atskirose religijose skirtingai suprantami ir garbinami.

Visų pirmykščių bendruomenių vystymasis ir jų religinės pasaulėžiūros kitimas nuėjo skirtingais keliais. Kai susidarė klasės ir religija tapo klasiniu valdančiųjų įrankiu, atskiras religijas tvarkė dvasininkai drauge su valdovais. Tačiau religiniai vaizdiniai visais laikais panėšėjo į santvarkos elementus. Kur įsigalėjo stipri karaliaus valdžia (pvz., senovės žydai), ten vietoj daugelio dievų atsirado vieno dievo idėja. Ten, kur

nesuspėjo įsigalėti stipri centralizuota valdžia, išliko daugelio dievų vaizdiniai.

Pirmykščių žmonių bendruomenės, o vėliau atskiros valstybės bendraudavo vienos su kitomis. Prekių mainai ir ypač karai neretai sumaišydavo atskirų religijų išpažintojus. Čia susipainiodavo ir religiniai vaizdiniai. Iš to atsirasdavo naujos religijos. Vienokiu ar kitokiu būdu žmonėms bendraujant taip pat didėjo religijų skaičius. Tiesa, susiorganizavusios ir sustiprėjusios religijos kartais prarydavo silpnesnes religijas, pvz., lietuviams priėmus krikščionybę, bet nuolat atskylančios sektos visais laikais didino bendrą religijų skaičių.

Dėl pažintinių, ekonominių, politinių vienos religijos atstovų skirtumų dažnai senesnės religijos skilo ir susidarė naujos. Tuo pagrindu nuo katalikų atskilo stačiatikiai ir protestantai. Šis veiksnys taip pat didina religijų skaičių.

Visos religijos yra žmogiški reiškiniai, sąmonės veiklos vaisius, priklausantis nuo žmogaus prigimties ir jo gyvenimo aplinkos sudėtingumo. Dėl to visose naujesnėse religijose randame senųjų religijų elementų. Religijų istorija lengvai išaiškina visų dogmų ir mokymų kilmę ir parodo jų šaknis pirmykščių žmonių primityviausiose religijose.

Atskirų religijų atstovai mėgina savas religijas išvesti iš paties dievo ir aiškinti dievo vaizdinius apreiškimu ir įvairiausiomis paslaptimis. Tačiau visi šie religininkų argumentai neišlaiko jokios mokslinės kritikos. Mokslas išaiškino visų religijų bendrą esmę, jų žmogiškumą, bet ne dievišką prigimtį lygiai kaip ir pačių religijų gausumo priežastis. Visos religijos yra žmonijos vaikystės pasakėlės, savu laiku mėgiamos, kaip vaikai mėgsta savas pasakėles. Mes gyvename subrendusios žmonijos amžiuje, kada gamtos reiškinius galima apvaldyti tik rimtų mokslo žinių pagalba, todėl jau nebegalime tenkintis pasakėlėmis, ir mokslas pamažu išstumia visas religijas, nepaisant pačių religininkų dedamų pastangų. Žinoma, religija, kaip reiškinys, ir dabar tebevaidina nemažą vaidmenį pasaulyje, todėl mes turime šį reiškinį gerai pažinti ir suprasti jo nešamą žalą pažangos statybai.

Neramios audringos praeities kūrėjas

K. BORUTOS 60-OSIOMS GIMIMO METINĖMS

BR. RAGUOTIS

„...Gimiau kaip tik neramiais metais (1905 m. sausio 6 d.), kada pirmosios revoliucijos griausmai nuaidėjo ir senosios Sūdavos, pramintos Suvalkija, lygumomis” — sako Kazys Boruta savo autobiografijoje. Tas neramumas, sakytume, lyg paveldėjimas įėjo į K. Borutos natūrą, į jo temperamentą, į jo gyvenimą ir kūrybą ir yra, tur būt, lemiamasis šios asmenybės bruožas. Jis išryškėja, visų pirma, rašytojo gyvenime.

Dar penkiolikmetis vaikinys jau sueina į aštirus konfliktus su klerikaline Marijampolės “žiburio” gimnazija ir persikelia mokyti į mokytojų seminariją (1920 m.). Įstojęs į Kauno universitetą (1924 m.) po metų, iš jo pašalinamas už tai, kad dalyvavo mitinge prieš buržuazinę valdžią. “Tada —sako poetas, — ir nuėjau galutinai su visa pažangiąja kairiąja Lietuva... Po fašistinio perversmo 1926, — tuo metu jau buvau Vienos universiteto studentas, — atsidūriau už įstatymo ribų, kaip ir visa pažangioji Lietuva. Kovoju prieš fašizmą kaip išmanydamas ir galėdamas, nes jį laikiau didžiausia krašto nelaime. Dažnai buvau persekiojamas, tremiamas, teisiamas ir kalinamas”.

Jau iš šių šykščių gyvenimo nuotrupų nesunku pastebėti neramaus, audringo charakterio žmogų, kupiną kovos dvasios, nesutaikomą fašistinės santvarkos priešininką. Toksai pat — jis kūryboje.

Pirmosios jo knygos pasirodė 1927 m. Kaune išėjo jo “Dainos apie svyruojančius gluosnius”, Rygoje — “Kryžių Lietuva”. Buržuazinis karo komendantas — pasakoja rašytojas, — “paskelbė 5.000 lt. pabaudos, kas ją (“Kryžių Lietuvą”) platins ir skaitys”. Maištingumo ir protesto persunktos ir kitos K. Borutos knygos — jo prozos rinkinys “Drumstas arimų vėjas”, jo garsieji “Mediniai stebuklai”, “Eilių ir poemų” rinktinė ir kt.

“Pirmais tarybiniais metais, — pažymi K. Boruta, — spėjau išleisti “Kryžiaus Lietuvos” antrąją laidą, fragmentinę novelių knygą “Saulės ant savo pečių parnešti išėjo” ir vieną kitą apsakymą”. Prasislapstęs hitlerinės okupacijos metais Vilniuje, tuoj po karo (1945 m.) K. Boruta pasirodo su poetiška tautosakine apysaka “Baltaragio malūnas”, kurios antroji laida išleista neseniai. Jis parašo “Sunkius paminklus” — romaną apie skulptorių Vincą Grybą, žuvusį nuo hitlerininkų rankos; o prieš pat 60-ties savo metų sukaktį į pasaulį paleido linksmiasias “Jurgio Paketurio klajones”.

Sakoma, kad sulaukus kapos metų jau daugiau rūpi atsigręžti į nugalėtoją, negu į ateinantį. Bet mūsų juibliatas įsitikinęs kitaip. Jis tiesiog kupinai kupinas naujų užsimojimų. Jie tokie, jog ir kiekvieną, daug jaunesnį tikras geras pavydas gali imti. Dar spaustuvės dažais tebekvepia stambi jubiliejinė K. Borutos poezijos rinktinė — “Suversti arimai” — savotiška jo 40 literatūrinės kūrybos metų atskaita.

“Knyga, — rašo autorius, — suskirstyta pagal metus, brendimo laiką ir visą gyvenimą”. Vadinasi, joje visas ikišiolinis Kazys Boruta — poetas, lietuvių literatūroje suvertęs gilius arimus. O tai, koks jis dar bus ir ką dar išvagos literatūros arimuose, pamatysime naujose jo knygose.

Su jaunąja karta poetas tikisi pasikalbėti ir padraugauti naujoje poezijos knygoje. Nuoširdžią draugystę su vaikais, užmegztą pasakomis “Dangus griūva”, rašytojas pratęs netrukus išeinančia nauja šios knygos laida, papildyta naujomis pasakomis ir liaudies sąmojumi. Tiems, kurie mėgsta pasijuokti, myli šypsena ir sąmojų, K. Boruta ruošia antrąją “Jurgio Paketurio klajonių” knygą — šį kartą apie tai, kaip Jurgis, nuvarytas rekrutu į turkų karą “nepražuvo ir su dvigalviu caru ridikus rovė...”

Šiuo metu rašytojas baigia parengti spau-

dai "Medinių stebuklų" naują leidimą. O po to "...Negi padėsi plunksną. Pirmiausia noriu užbaigti porą kaip ir istorinių romanų: "Vakarykštę dieną" (apie buržuazinį laikotarpį Lietuvoje), ir antrą — "Sūduoniai" (iš XVIII amžiaus epochos). Be to, man neduoda ramybės dar seni pažadai — parašyti savo amžininko istoriją, kaip ir autografinę epopėją. Jau turiu kelių knygų apmatų. Gal po metų kitų ir parodysiu".

Turtinga toji Kazio Borutos kūrybos skrynia. Kaip džiugu, kad ji vis pilnėja, nes jos šeimnininkas ir pažengęs į septintąją dešimtį, yra vis toks pat neramus ir jaunas.

Kazys Boruta

NAKTOVIDŽIO ŽVAIGŽDĖS

Naktovidžio žvaigždės mirga po langais,
vėl aš su eilėraščiais sėdžiu vakarais.

Tyliai mirga žvaigždės. Širdy neramu.
Su tavim, su amžiais, su savim kalbu.

Renkas žodžiai, telkias, veržias iš širdies,
gal jie šviesų taką iš nakties nuties.

Teka žvaigždės, rieda amžinu taku,
savo žemės kelią aš drauge einu.

Tiktai žvaigždės rieda užbrėžta riba,
o žmogus nerimsta, kas žingsnis klaida.

Klysta mano žvilgsniai po erdvių erdves.
Kur neramūs žingsniai, kur mane nuves?

Sumirgėkit, žodžiai, žvaigždžių vainiku,
jį visiems paguosti iš širdies pinu.

Viską aš surinksiu į širdies gelmes
ir jums sugrąžinsiu per savo giesmes.

SŪRIŲ EŽERŲ LOBIAI

Buvo manoma, kad morkose yra daugiau sia vertingo vitamino — karotino. Tačiau pasirodė, kad tikri karotino lobiai yra niekuo nepasižyminčiuose vienaląsčiuose dumbliuose dunaliela, kurie sparčiai dauginasi druskinguose Pietų Ukrainos ežeruose. Juose yra 20 kartų daugiau vitaminų, negu morkose. Ukrainos mokslininkai paruošė efektyvų karotino gavimo iš dumblių metodą.

V. Jocaitis

STATOM

Kur pažvelgsi — kaimuos, miestuos
kiekviename žingsny matom —
žmogaus rankos nepaliestuos
plotuos rausiame ir statom.

Pilam vieškelį duobėtą,
jį išliejame asfaltu,
ar, parinkę erdvią vietą,
mūrus statome ten baltus.

Kur karvidę, kur paukštidę,
dar kitur univermagą;
kur tik trūkumą išvydę
skubam tuoj užkišti spragą.

Statom sporto stadijonus
mes jaunimui, ir mokyklą,
kraunam kaminą raudoną —
čia bus fabrikas, gamykla.

Reikia rūmų mums kultūros,
reikia ligoninės, darželio,
reik elektros — Kauno jūros,
reik studentiško miestelio.

Ko tik trūksta — tuoj ir statom,
kiek tik rankų darbo turim,
o aplink kai pasižiūrim —
pabaigos darbų nematom!

Kas metus-kitus nematė
iškeliavęs mūsų šalį,
tas išvydęs ją suprato,
kiek mūs darbo rankos gali.

Taip statydami mes dedam
ne tik plytą atmatuotą,
bet ir tobulinam, vedam
žmogaus širdį, žmogaus protą.

Oi gražu gyvent būt rūmuos,
kur ne tik erdvių daug salių,
bet žmonių kur širdys ūmos
atiduoti ką tik gali

žmogui-broliai, žmogui-draugui
ir visiems palaimą teikti,
kur buvimą laiduot saugų
bombų atomo nereiktų!...

MARCELINAS ŠIKŠNYS-ŠIAULĖNIŠKIS

91-ĄSIAS GIMIMO METINES MININT

PR. JUOZAPAVIČIUS

Lietuvos šviesuomenės tarpe visada buvo žmonių, kurie savo gyvenimą skyrė liaudžiai, kovojo dėl geresnės ateities, vienokia ar kitokia savo veikla prisidėjo prie nacionalinės kultūros vystymosi ir teisėtai įėjo į jos istoriją.

Tokiu žmogumi buvo ir yra solidaus amžiaus sulaukęs vienas pirmųjų mūsų dramaturgų-poetų, pedagogų, Vilniaus krašto visuomenės veikėjų — **Marcelinas Šikšnys**, Lietuvių Literatūros istorijoje žinomas **Šiaulėniškio** slapyvardžiu.

Mano pažintis

Apie M. Šikšnio pedagoginę bei visuomeninę veiklą žinojau dar besimokydamas pradinėje mokykloje. Vėliau mokiausi iš jo paruoštų matematikos vadovėlių. Tačiau su M. Šikšniu asmeniškai teko susitikti tik 1938 metais Kaune, Olimpiados metu, kada joje dalyvavo ir Vilniaus sportininkai-moksleiviai.

Praūžus karo audrai, 1944 m. rudenį atvykau į Vilniaus universitetą studijuoti. Reikėjo kur nors apsigyventi. Sunku buvo susirasti kambarį karo nuniokotame mieste. Kažkieno patartas nuėjau į Vilniaus priemiestį — Žvėryną irėjau namas nuo namo ieškodamas kambario. Taip visai netikėtai užsukau į namą, esantį sodelyje Kęstučio g-vė Nr. 21, galvodamas, koks būčiau laimingas, jeigu čia galėčiau apsigyventi. Tačiau vilties neturėjau. Spausdamas šalia durų skambutį, galvojau, kaip reikės lenkiškai su šeimininkais susikalbėti, kaip jie išgirdę mano darytą lenkų kalbą, panosėje užtrenks duris. Betgi buvo visai kitaip. Kol aš galvojau, ką pasakyti, tarpduryje pasirodė kažkur matytas, augalotas, tiesus, rimtos išvaizdos, žilstelėjęs žmogus ir jis pirma į mane prašneko lietuviškai. Tai buvo Marcelinas Šikšnys. Jis, išklauses mane, įėjo į mano padėtį ir laikinai priėmė gyventi. Vėliau, susidarius sąlygoms, jo bute iš-

gyvenau ketverius metus. Čia gyvendamas, pažinau šį kilnų, nuoširdų žmogų.

Buvusio baudžiauninko sūnus

M. Šikšnys gimė 1874 m. gegužės 2 (14) d. Notiniškių kaime, Šiaulėnų valsč., Šiaulių apskr., valstiečių,ėjusių baudžiovą dvarininkui šemetai, šeimoje. Jo jaunystė prabėgo revoliucinio Lietuvos liaudies pakilimo prieš caro patvaldystę laikotarpyje. Tai turėjo įtakos M. Šikšnio pasaulėžiūros formavimui.

Pradžioje, Marcelinas mokėsi pas kaimo "daraktorių", o vėliau Šiaulėnų pradinėje mokykloje, kurią baigęs įstojo į Šiaulių gimnaziją. Čia gerai mokėsi ir ne kartą su pagyrimu buvo perkeltas į aukštesnę klasę. Besimokydamas gimnazijoje, pradėjo domėtis literatūra, politiniais ir ekonominiais mokslais, su atsidėjimu skaitė Gerceno, Čerņyševskio, Nekrasovo kūrinius. Su draugais dalyvavo mokinių gegužinėse už miesto, dainavo revoliucines dainas, svajojo apie carinės priespaudos nuvertimą.

Baigęs Šiaulių gimnaziją, 1893 metų rudenį, įstojo į Maskvos universiteto fizikos-matematikos fakultetą. Studijuodamas domėjosi ne tik matematikos mokslais, bet ir visuomeniniu gyvenimu: įsirašė į slaptą lietuvių studentų draugiją. Jos susirinkimuose skaitė pirmuosius savo verstinius ir originalius kūrinius, apdainuojančius darbo žmonių vargus — "Turėkim viltį", "Atsiliūkės piovėjas", "Nemunu" ir kt. M. Šikšnys pasireiškė kaip subrendęs, talentingas, savitas poetas, artimas liaudies mintims ir lūkesčiams. Geresnius kūrinius atrinkęs siuntė į "Varpą" ir "Ūkininką", o kiek vėliau į "Rygos garsą" spausdinti. Pasirašinėdavo Šiaulėniškio slapyvardžiu.

Pirmieji žygiai

M. Šikšnys pradėjo literatūrinę veiklą tuo metu, kada vyko Lietuvos darbo žmonių ko-

va dėl geresnės ateities, pagyvėjo nacionalinis sąjūdis. Tai ir buvo tie veiksniai, kurie įkvėpė studentą, o vėliau jauną mokytoją, šalia pedagoginio darbo imtis plunksnos ir skleisti pažangias mintis lietuvių liaudies masėse.

Savo literatūrinę veiklą M. Šikšnys pradėjo maironinio romantinio patriotizmo įtakoje. Parašė apie 20 trumpų eiliuotų kūrinių ir ilgoką poemą "Žalgirio mūšis". Jis sekė rusų revoliucinio demokrato N. Nekrasovo kūryba.

Pasakyk, mano mylimas krašte,
Ar vietelė kur yr Lietuvoje,
Kur būt galima žmones ten rasti,
Kurie linksmai, be vargo gyvoj?..

Šis M. Šikšnio 20 eilučių eilėraštis prigijo liaudyje ir tapo masine daina, ypač dainuojama 1905 metų revoliucijos dienomis. Bet ji ir vėlesniais laikais nenustojo savo aktualumo.

M. Šikšnys, paveiktas caro žandarų įvykdytų žudynių Kražiuose, parašė pirmąją savo dramą "Kražiai", bet vėliau ją kaip silpną kūrinį pats sunaikino.

Pas kaimynus latvius

1897 m. M. Šikšnys baigė Maskvos universitetą, įgydamas matematikos specialybę. Po studijų privalėjo atlikti karinę privalę. Ją Šikšnys atliko savo tėvynėje — Kaune. Čia ieškojo mokytojo vietos, bet jos ne tik Kaune, o ir kitur Lietuvoje negavo. Teko persikelti pas kaimynus latvius ir mokytojauti Rygos realinėje mokykloje. Tuo metu Rygoje buvo nemaža lietuvių, kurie turėjo mokyklas, draugijas bei klubus.

Tarp Rygos lietuvių M. Šikšniui buvo plati veiklos dirva. Reikėjo mokyti, auklėti jaunimą, ruošti jaunimo vakarėlius ir kt. Čia jaunas mokytojas pasinėrė darbuose: atitrūkdamas nuo pamokų ir joms pasiruošimo, kartais sėdėdamas naktimis, ėmėsi dramaturgo darbo. Parašė pjesę "Meilę suardyti — nuodėmę pagimdyti", kuri jau 1899 m. mėgėjų buvo vaidinta ir lėšos paskirtos Rygos lietuvių studentų naudai. Veikalėlis turėjo pasisekimą ir keletą kartų buvo vaidintas Rygoje, šiauliuose, Petrapilyje ir kitose vietose.

Buvo manoma, kad šis veikalėlis dingęs,

bet jo nuorašą išsaugojo vaidinimo dalyvis K. Stiklius.

Kaip dramaturgas

M. Šikšnys, jausdamas veikalėlių trūkumą ir galėdamas prisidėti prie šios spragos užpildymo, 1901 metais, naudodamasis istoriko Igno Kraševskio istorinės apysakos "Kunigas" medžiaga ir remdamasis kitų istorikų žiniomis apie 1336 metų Pilėnų įvykius, M. Šiaulėniškio slapyvardžiu parašė 5 veiksmų istorinę tragediją "Pilėnų kunigaikštis", kuri taip pat turėjo didelį pasisekimą. Tragedija ne kartą buvo vaidinta Rygoje, Vilniuje, Petrapilyje ir pirmojo pasaulinio karo metu net Voroneže. Tačiau ji reakciniams kritikams nepatiko, nes aiškiai vaidino antiklerikalinį vaidmenį. Autorius veikale atskleidė supuvusį lėbaujančių vienuolių veidą ir garbės troškimą, išskėlė besiaukojančių dėl savo tėvynės ir laisvės pagonių pranašumą, jų heroizumą.

M. Šikšnio tragedija "Pilėnų kunigaikštis" skyrėsi nuo kitų to meto autorių draminių veikalų savo žanru ir apimtimi.

Jeigu "Pilėnų kunigaikštis" yra autoriaus romantinio patriotizmo išdava, tai sekančioji drama "Sparnai", parašyta 1905 metais, jau visuomeninio pobūdžio tema, gvildenanti žmonijos laimės problemą. Joje autorius veikėjo Goštauto lūpomis kalba kaip subrendęs pilietis — demokratas: "... Mano tikslas — išvaduoti sukaustytą ir prislėgtą žmoniją iš jos bauriausių pančių..."

Šiai dramai Šikšnys pasirinko alegorinius personažus, simbolines scenas, jas kartais perpindamas gyvenimiškoms situacijomis ir realiais žmonių santykiais. Šiame kūrinyje M. Šikšnys išreiškia protestą prieš kapitalistinę tikrovę, atskleidžia kilnios laisvės troškimo ir aukojimosi žmonijos gerovei idėjas. Dramoje iškeliamas ir vertinamas jaunimo vaidmuo.

Prie Rygoje rašytų draminių kūrinių reikia priskirti 1910 metais parašytą vienveiksmį dramatinį vaizdelį — "Likimo bausmė", kuriame sprendžiama nusikaltimo ir bausmės problema. Šis veikalėlis buvo suvaidintas Rygoje, Kaune, Petrapilyje ir eilėje kitų vietų.

Reikia pastebėti, kad su šia pjese baigiasi M. Šikšnio-Šiaulėniškio dramatinė kūryba ir aplamai, jo intensyvesnis literatūrinis darbas. Vėliau M. Šikšnys pasireiškė kaip nenuilstantis pedagogas, jaunosios kartos auklėtojas, matematikos vadovėlių autorius, visuomenės veikėjas.

Po karo audros

Rygoje M. Šikšnys mokytojavo iki 1915 metų. Vokiečiams okupuojant kraštą, M. Šikšnys kartu su gimnazijos mokiniais evakuavosi iš Rygos į Rusiją ir apsigyveno Voroneže, kur taip pat gimnazijoje ir mokytojų korpusuose dėstė matematiką.

Pasibaigus pasauliniam karui, kaip daugelis lietuvių, taip ir Šikšnys, jausdamas, kad jis reikalingas tėvynei Lietuvai, 1918 m. grįžo į Vilnių. Čia jis rado besikuriančias lietuviškas mokyklas, kurioms labai trūko mokytojų ir vadovėlių. M. Šikšnys pradeda dėstyti matematiką Vilniaus Vytauto Didžiojo gimnazijoje (dabar I vid. m-la), o kiek vėliau tampa jo ilgamečiu direktoriumi, mokytoju. Taip pat eilę metų ėjo ir Lietuvių Mokslo Draugijos pirmininko pareigas.

Be kitų vadovėlių, gimnazijai buvo trūkusimas ir matematikos vadovėlių. Šią spragą taip pat ėmėsi užpildyti matematikas M. Šikšnys. Jis atliekamu nuo pamokų laiku, o kartais ir naktimis rašė algebros, geometrijos vadovėlius, suskirstydamas juos į atskiras dalis, kad mokiniai lengviau galėtų įsigyti.

Iki Didžiojo Tėvynės karo plačiai buvo naudojami M. Šikšnio matematikos vadovėliai ne tik Vilniaus krašte, bet ir visos Lietuvos mokyklose. M. Šikšnys, pasinėręs pedagoginėje veikloje, prie ankstyvesnio literatūrinio darbo negrįžo, išskiriant vieną kitą atliktą vertimą.

Su Jaunimu

Šiam žymiam pedagogui, Vilniaus lietuviškosios visuomenės veikėjui, pradedant 1918 m. su ištisomis jaunuolių kartomis, suplaukiančiomis į Vilnių, teko dirbti, jas auklėti, šviesti. Dauguma jaunuolių ir merginų buvo apiplyšę, išalkę, bet norėjo siekti mokslo, geresnio gyvenimo. Jiems vi-

siems į pagalbą atėjo jų auklėtojas, mokytojas, direktorius M. Šikšnys.

Atkeliavusius iš įvairių Vilniaus krašto vietų vaikus M. Šikšnys stengėsi apgyvendinti, įkurdindamas juos bendrabučiuose, prieglaudose, norėjo sudaryti pakenčiamas mokymuisi sąlygas.

Vilniaus lietuvių gimnazija, vadovaujama M. Šikšnio, turėjo daugelį saviveiklininkų, susispietusių į dūdų orkestrą, styginį kvartetą, chorą, scenos mėgėjų būrelį. Mokiniai dalyvaudami gimnazijos saviveikloje, galėjo lavintis muzikoje, scenos mene.

Visam tam sąlygas sudarė jų direktorius M. Šikšnys. Tariant jo žodžiais, "gimnazijoje visada galima buvo matyti apdrižusiom drapanom bernelį, laukiantį prie fortepijono savo eilės, ar mėlynom nušalusiom rankom mergaitę, bedžyrinančią smuiku nesudėtingas melodijas".

Mokinių pasisekimai moksle, saviveikloje buvo pasisekimas ir džiaugsmas direktoriaus. Jo mokiniai visada su didžia pagarba ir meile taria apie direktorių nuoširdžius žodžius: "Tai mūsų direktorius pats geriausias žmogus pasaulyje". Nors M. Šikšnys seniai nedirba pedagoginio darbo, jo buvę mokiniai irgi jau paseno, tačiau jie, minint mokytojo gimimo dieną ar kitą įprastinę datą, visada gausiai lanko jį ir jaučiasi mokiniais, reikšdami nuoširdumą ir pagarbą už jų "padarymą žmonėmis".

Norint šviesti, auklėti Vilniaus krašto lietuvišką jaunimą, išlaikyti vienintelį Vilniaus lietuvių švietimo židinį — gimnaziją, sunku buvo M. Šikšniui laviruoti tarp buržuazinės lenkų švietimo vadovybės ir besiriejiančių Vilniaus "draugijų", "komitetų" ir kitų įvairių įstaigų.

M. Šikšnio ilgametė bei visuomeninė veikla Vilniuje nepatiko lenkų šovinistams. Jie ne kartą tykojo susidoroti su juo.

Pagaliau 1939 m. rudenį Lietuvos buržuazinė vyriausybė Tarybų Sąjungos dėka atgavo Vilnių. Kiek džiaugsmo buvo Vilniaus lietuviams, o taip pat ir jų senam veikėjui M. Šikšniui. Bet tą džiaugsmą jam nustelbė buržuazinės Lietuvos švietimo vadovybė, pirmu savo žygiu atleisdama M. Šikšnį į pensiją ir jo vietoje skirdama savo statytinį. Tai buvo nenupelnytas ir skaudus smūgis

žmogui, visą savo sielą atsidavusiam ir daug kentėjusiam dėl Vilniaus krašto lietuvių švietimo. Bet tai visa paliko praeityje.

Dar ir šiandien jis nepalaužtas

Ne kartą praūžė karo audros pro Vilnių, daug gyvybių ir įvykių nusinešė karo metai. Vilnius tapo ne tik Lietuvos sostine, bet ir švietimo bei kultūros centru Lietuvoje. Stoję į darbą naujos pedagogų, literatūros darbuotojų kartos. Tačiau jų tarpe dar ir dabar yra tiesus, taurus, kuklus žmogus, atidavęs visą savo gyvenimą jaunuomenės auklėjimui, jos švietimui, literatūrinei veiklai bei kovai dėl geresnės liaudies ateities.

Dar ir šiandien M. Šikšnys, nepalaužtas gilios senatvės, vaikšto tiesus numylėto Vilniaus gatvėmis, priklauso Lietuvos Tarybinių rašytojų sąjungai, dirba kiek pajėgia literatūrinį darbą. Tarybinė Vyriausybė, įvertindama M. Šikšnio-Šiaulėniškio literatūrinę-pedagoginę veiklą, jam paskyrė personalinę pensiją.

M. Šikšnys savo nepriekaištingu gyvenimu, pedagogine, literatūrine bei visuomenine veikla auklėjo naujos epochos žmogų ir tuo nusipelnė tikros, nuoširdžios meilės ir pagarbos ne tik iš savo buvusių mokinių, bet ir tų žmonių, kuriems nors kartą teko su juo susitikti, pabendrauti.

Sulaukus garbingos 91 metų sukakties kartu su visa lietuvių liaudimi, jubiliatui linkime geros sveikatos ir neblėstančios kūrybinės kibirkšties.

GYDYTOJUI "ASISTUOJA" ELEKTRONIKA

Prie tradicinio stetoskopo, kuriuo jau apie pusantro šimtmečio naudojasi gydytojai, prisideda ištisas elektroninis kombainas — fiziografas. Šio prietaiso serijinė gamyba pradėta Leningrade. Fiziografas vienu metu gali daryti kardiogramą, širdies ūžesių fonogramą, matuoti kraujospūdį ir temperatūrą, rodyti pulso pripildymą, kontroliuoti, kaip kraujas pasipildo deguonim. Visi parodymai iš karto užrašomi popieriaus juostoje, kurią vėliau galima saugoti ligos istorijos byloje. Prietaisas yra nedidelis, jį lengva atgabenti prie ligonio lovos.

Vacys Reimeris

KURŠIŲ NERIJAI

Pranokusios
ir švyturius, ir molus,
baltais elbrusais
kopos galvas kelia.

O tu — tokia laki,
jog noris, žemėn puolus,
pasekti, kaip slenka
vieniša smiltelė.

Čia kaip žvaigždė,
gėlė viena tarp tyrų,
aštraus, lyg ašmens,
suominio pašonėj.

O tu — tokia tauri,
jog mintyse išnyra
gėlynų potvyniuos
giliai nuskendę kloniai.

Banga krantus
iš dviejų pusių kerta.
Jie vis audroj.
Ne vieną naktį lemiama...

O tu — tokia rami,
ir primeni ne kartą —
bangų ir vėjų
apsuptą gyvenimą.

V. Laužikas

MANO PASAULIS

Ne žalią vyną — ryto rasą
Geriu ir duona užsikandu.
Pakalbinu mažylį basą,
Begaudantį kieme balandį.

Ir mylimai nešu priskynęs
Gėlių, o ne žvaigždes padangės.
Nemoku dūsaut prie Aušrinės,
Kai valandos taip brangios.

Gerbiu rankas statytojo, kūrėjo
(Nors ne visiems turėt jas lemta),
Supuos javų vilny prieš vėją,
Pamilęs amžiams gimtą krantą.

Čionai pasaulis visas mano:
Griežtokas, atlaidus, triukšmingas.
Čia žmonės nuostabūs gyvena
Ir aš tarp jų — laimingas.

NAUJI RAŠTAI

BRUOŽAI IŠ A. VENCLOVOS JAUNYSTĖS

A. B. SALIETIS

Kas iš mūsų nesame skaitę apie įžymųjį Tarybų Lietuvos rašytoją ir veikėją Antaną Venclovą?! Jo vardas seniai gražiai skamba mūsų spaudoje. Bet kuris mūsų šį taurų mūsų tautos sūnų pažįstame kaip žmogų? Gal tik vienas kitas.

Štai kodėl bent man buvo taip malonu imti į rankas ir skaityti mielojo rašytojo vėliausią knygą "Pavasario upė", pernai pasirodžiusią Vilniuje. Jau senokai buvo gandy, kad Venclova rašo savo atsiminimus, bet tik šiomis dienomis dalis jų mus pasiekė. Pasakysiu: man tai buvo labai laukiamas svečias.

Koks gaunasi išpūdis, perskaičius "Pavasario upė"? Galėčiau atsakyti trumpai: geras, puikus! Bet argi to užtenka, argi tie du žodžiai ko nors pamoko? O iš šio vėliausio Venclovos kūrinio yra daug ko pasimokyti apie prieškarinės Lietuvos liaudies gyvenimą, apie tai, kaip mūsų senosios kartos rašytojai ir veikėjai auklėjosi ir išsi-auklėjo tokiais, kokiais juos šiandien Lietuvoje randame.

Paimkime mūsų "Pavasario upė" autorių. Jis matė pirmąjį pasaulinį karą ir jo baisenybes, jis pergyveno pirmąją vokiečių okupaciją, jis pramuštagalviškai siekė mokslo pačiose sunkiausiose sąlygose. Būnant skaitlingos neturtingo valstiečio šeimos sūnumi, jam reikėjo didžiausio ryžto ir heroišku pastangų nugalėti sunkumus, nepasiduoti "pagundai" pamiršti mokyklą ir pasitenkinti paprasto artojų likimu. Juk daugelio, daugelio tuolaikinės Lietuvos sūnų-dukry talentas ir troškimai nenugalėjo tų sunkumų, ir jie pasiliko paprastomis darbo bitelėmis. Mūsų Antanas gi nepasidavė tokiam likimui, neleido jokiems sunkumams pakirsti jo troškimams sparnus.

Skaitydamas "Pavasario upė" susidariau dar va kokį išpūdį: Jeigu mes šiandien turime rašytoją Antaną Venclovą, tai didelis ačiū, be kitko, priklauso jo mielai, kuk-

liai, be galo rūpestingai motulei. Jos paguoda, jos padrašinimas, jos juo rūpinimasis buvo jam neišsemiamas įkvėpimo šaltinis. Sakau: amžina šlovė motinoms, kurios tokia meile taip kietai laiko apgaubusios savo vaikus!

"Pavasario upė" nėra įprastine forma autoriaus autobiografija. Ji sukurta reportažiniais vaizdeliais iš autoriaus gyvenimo, iš jo jaunystės. Nors visi kūrinėliai turi tą patį siūlą, kalba apie tą patį žmogų, būtent, apie rašytoją ir jo išgyvenimus, bet taip pat kiekvienas yra atskiras dalykėlis, ir vieną kurį jų perskaitęs jau jauti pilnai susipažinęs su tam tikra autoriaus gyvenimo ir patyrimų dalimi. Venclova parinko iš savo vaikystės ir jaunystės pačius įdomiausius, pačius svarbiausius epizodus ir patiekė juos mums tikrai meistriškai. Paskaitęs apie vieną nepadėsi knygos nesiskubindamas skaityti apie kitą.

Viso turime 54 kūrinėlius. Kai kurie jų pavadinti labai patraukliai. Iš vaikystės dienų vaizdeliai: "Kudmento ugnelė", "Gaisras", "Geldoje", "Laumės juosta", "Pavasario supuoklės", "Pirmieji mano batai" ir tt. Vaizdeliu "Pirmasis žingsnis iš namų" autorius supažindina mus su vaiko jausmais ir susijaudinimu, kai jis pirmą kartą susitinka su mokytoju ir pirmą kartą įkelia koją į tą tikrai jam stebuklingą šventovę — mokyklą. Iš kūrinėlio "Linksmos ir liūdnos dienos" sužinome apie vaiko, būnant pirmą kartą atskirtam, nesvietišką pasiūlgimą namų ir saviškių, pirmoje vietoje, žinoma, motulės ir tėvelio.

Iš kūrinėlių "Raitelis", "Pirmas vokiečiai", "Pastotės", "Nekviesti įnamiai", "Guberstagas", "Raudonasis kryžius" ir kitų susipažįstame su Pirmojo pasaulinio karo siaubu, su Lietuvon atnešta pirmąja žiauria vokiečių okupacija ir jos visomis pasėkomis. Kūrinėliais "Viltis" ir "Nauji akiračiai" autorius kalba apie nesvietišką vaiko

džiaugsmą, kai, karo audroms aprimus, jis sugrįžta į mokyklą, kuri buvo įkurta dviejuose vargininko kambariuose.

Antroji knygos dalis pavadinta "Septyneri metai" ir ji prasideda su vaizdeliais "Egzaminai" ir "Į naują gyvenimą", kurie pasakoja apie baigimą pradinės mokyklos ir įstojimą į gimnaziją Marijampolėje. Pirmasis baigiasi tokia jausminga pastraipa:

"Man buvo be galo linksma. Visa širdim jaučiau, kad mano gyvenime prasidėjo naujas laikas. Nežinojau ir nė nenujaučiau, ką man atneš rytdiena, ateinantys mėnesiai ir metai. Bet man rodės, kad jie turi atnešti kažko neregėtai gero—daug naujų žinių, naujų draugų, knygų ir nuotykių... Eidamas pirmyn, šypsojau, lyg būčiau ėjęs į išsvajotą pažadėtąją žemę..."

Paskui apybraižėlės iš gyvenimo gimnazijoje. Visos įdomios. Ypatingai įdomus vaizdelis "Šerkšnas ir saulė", kuriame autorius kalba apie politines nuotaikas gimnazijoje, kai Lietuva tapo "nepriklausoma" ir turėjo "savo" valdžią. Negalima nepraleisti nepadavus sekamo moksleivių pašnekėsio:

—Tu girdėjai,—tarė man Viščiulis, atsėdęs greta.—Sako, pagavo komunistus, sušaudė ir—po ledu...—Pamačiau Viščiulio lūpos virpa.

—Kas sušaudė? Kur? Ir kokius komunistus?

—Nežinau. Pas mus, kur gyvenu, jau vakar šnekėjo. Sako, pagavo važiuojančius vežimu nuo Alytaus, atvežė į Marijampolę ir baisiai kankino...

—Už ką?—vos nesušukau.

—Ar aš žinau?—atsakė Viščiulis.—Girdi, valdžią norėjo nuversti...

—Kokią valdžią? Lietuvišką ar—vokišką?

—Nežinia,—atsakė Viščiulis.—Gal vokišką, o gal lietuvišką...

—O kas juos—vokiečiai ar mūsiečiai?

—Visi šneka, kad mūsiečiai. Vokiečiai, sako, nesikišo... Mūsiečiai juos... supranti... po ledu... lietuviai lietuvius, ot, kas baisu...

Aišku, jog šis baisu įvykis negalėjo nepalikti mūsų jauno moksleivio galvoje ir širdyje be galo gilaus įspūdžio. Panašiai gi-

liai skaitytoją jaudina ir apybraiža "Varveikliams tirpstant", kurioje autorius piešia vaizdą, kaip "lietuviškoji kariuomenė" gatve varė jos nelaisvėn patekusius lietuvių tautos sūnus, kovotojus prieš okupantus ir jiems parsidavusius buržuazinius nacionalistus. Kai tie vos bepainą išvargę kareiviai pradėjo lietuviškai šnekėti į pašalinius, girdi, varovas sušuko: "Su bolševikais šnekėti draudžiama... Išsiskirstykite... išsiskirstykite..." Venclova kūrinėlį baigia:

"Ėjo dienos ir savaitės. Nauji įvykiai primaršino senuosius. Bet aš ilgai ilgai, netgi, tiesą sakant, niekad negalėjau užmiršti, ką mačiau šią pirmąją žiemą ir pirmąjį pavasarį jau nebe namuose. Prieš mane kilo ir skleidėsi pasaulis, kuriame buvo maža džiaugsmo ir daug sielvarto. O mano širdis taip troško šilumos ir taip svajavo apie džiaugsmą..."

Negalima be susijaudinimo skaityti apsakymėlį "Šiltinė", kuriuo autorius pasakoja apie savo baisią nelaimę—apie jo tėtės mirtį ir laidotuves. Vaizdeliais "Draugystė" ir "Neramios mintys" Venclova parodo, kokį didelį poveikį į jį padarė jo susipažinimas ir draugavimas su Kaziu Boruta, Vytautu Montvila ir kitais, kurie kartu lankė mokyklą ir domėjosi literatūra bei jau rašinėjo eilėraščius. O jo apybraižos "Kelionė pas Bugą" ir "Pirmasis redaktorius" yra tikri šedevrai. Ypač, matyt, susipažinimas su mieluoju redaktoriumi Kastu Stiklium padarė jį savo literatūrinius gabumus išbandyti praktikoje.

Paskutine savo noveliuke "Pavasario upė" mūsų autorius susumuoja savo septynerių metų gyvenimą ir patyrimus bei pasiekimus Marijampolės gimnazijoje.

Bet gimnazija baigta... Kas toliau? Kur dabar?

"Daugelis mano draugų, baigę egzaminus", sako Antanas, "rengėsi stoti į mokytojų kursus ir, per vasarą juos baigę, rudėnį išvažiuos į kaimus—mokytojauti. Manęs netraukė šita perspektyva. Aš veržte veržiausi į Kauną, į universitetą, kur, man rodės, susirinko visi Lietuvos talentai ir visa jos išmintis."

Bet kaip patekti į Kauno universitetą? Beveik nė lito kišenėje... Mieloji motulė

desperatiškai stengiasi sūnui padėti, ieško pas gimines paskolos, bet viskas veltui. Broliai irgi atsisako padėti. Beviltė... desperacija! Gal kam nors kitam, bet ne mūsų "pramuštgalviui".

"Ne", jis sako sau, jis sako savo apsiašarojusiai motulei, "man reikia į Kauną. Truks luš, o aš pasieksiu savo! Aš nebe mažas jau..."

Ir pasiekė... Ir lietuvių tauta susilaukė vieno iš stambiausių, vieno iš gausiausių, vieno iš kovingausių rašytojų-kūrėjų!

Šiuo džiugiu sakiniu gal ir turėčiau baigti savo pastabas apie "Pavasario upę". Bet negaliu. Jos nebūtų pilnos. Jose nebūtų nieko pasakyta apie vieną nuotyki, apie kurį skaitant apybraižoje "Ūkanota pavakarė", per visą mano kūną perėjo baisūs šalti šiurpuliai. Autorius pasakoja apie tai, kaip buvo sušaudyti septyni "plėšikai".

Pirmučiausia, labai abejotina, kad tai iš tikrųjų buvo plėšikai, nes skaitome:

"Buvo drėgna diena, kada mes, po pamokų gatve bėgdami namo, ant sienų matėme naujus lietuviškus skelbimus... Ir štai tuose skelbimuose ranka rašytuose, šapiragrafuotuose skelbimuose perskaitėme, kad už kareivinių prie šešupės šiandien popiet bus šaudomi plėšikai. Gyventojai kviečiami atvykti pasižiūrėti egzekucijos".

Iš kokių sužvėrėjusių sadistų susidėjo valdžia ir kokiais žvėriškais sumetimais kvietė žmones masiniai vykti pasižiūrėti egzekucijos?

Autorius nepasako, ar taj buvo tokia mada viešai nuteistuosius plėšikus žudyti ir kviesti gyventojus egzekucijų pasižiūrėti, ar čia buvo išimtis. Neturint tos informacijos, juk galima daleisti, kad čia buvo susidorojama su valdžios priešais, kuri vieša egzekucija siekė išgąsdinti, pritrenkti žmones. Negalima įsivaizduoti, kad tokia vieša egzekucija būtų buvę siekiama žmones sudrausti nuo pagundos tapti plėšikais, žmogžudžiais.

Bet tiek to: tegu jie buvo plėšikai, tegu toji sadistinė valdžia turėjo viešai egzekucijai savotiškus išrokavimus. Bet kaip su žmonėmis, kaip su mūsų broliais ir seserimis, senais ir jaunais, vyrais ir moterimis?

Nejaugi jie masiniai plauks pasižiūrėti, kaip žmonės žudomi? Ką jau bekalbėti apie septynių žmonių šaudymą, kuris iš mūsų bėgtų pasižiūrėti, kaip masiniai šaudomi paprastai šunes bei skerdžiami gyvuliai? O gal niekas tos baisios egzekucijos pasižiūrėti nėjo, nebėgo? Pasiklauskime:

"Vos suspėję pavalgyti pietus, anapus kapų tiesiog per arimus pasileidome į tas vietas, kur turi įvykti šaudymas. Žemė buvo patįsusi ir lipo prie avalynės. Mes slidinėjome, eidami ežiomis, ir vietomis įklimpdavome į tokį molį, jog vos galėdavome ištraukti kojas. Ko mes ten bėgome? Pasižiūrėti, kaip šaudys žmones? Iš gryno smalsumo ar kitų neaiškių jausmų vedami? Aš ne kartą po to mažčiau ir niekada negalėjau suprasti, kodėl. Kažkokia baisi, siaubinga jėga mus, didelius ir mažus, varė pirmyn. Stabtelėjęs apsidairiau ir pamačiau, kad arime pilna žmonių — vaikų, moterų ir vyrų. Visi jie ėjo ir bėgo, lyg kas būtų juos vijęs, lyg jie būtų bijoje pavėluoti".

Ir suplaukė baisi minia... Ir stebėjo, kai šitie "plėšikai" kasė sau duobes, paskui buvo prie stulpelių pririšti ir lietuvių kareivių sušaudyti... Autorius nupiešė tokį siaubingą vaizdą, kad jis niekad negali išdilti iš tavo atminties.

Smalsumas ar žmogaus nužmogėjimas baisiose sąlygose?

Tikėkime, kad komunizmo vėliavoje šūkis "žmogus žmogui brolis, bičiulis, draugas" duos mums žmogų, kuriam žmogaus šaudymas bus nežinomas. Aš tuo tikiu!

ANTRASIS AUDINIŲ GYVENIMAS

Sukirpus medžiagas siuvimo ir trikotažo fabrikuose lieka įvairių atraižų. Anksčiau ši žaliava nebuvo naudojama. Šiuo metu paruošta technologija antriniam jos perdirbimui į audinius ir neaustines medžiagas — viršutiniams drabužiams, avalynei, pamušalui. Dabar šie audiniai gauna "kelialapį į gyvenimą"—geriausieji iš jų įtraukiami į fabriku gamybinius planus 1965 metams. Pradėta statyti eilė antrinio vilnos perdirbimo fabriku.

Geraširdis kaimynas kalbasi su gamta

(APSAKYMAS)

VANDALINAS JUNEVIČIUS

Ar jūs girdėjote, kaip žmogus kalbasi su gamta? Tikriausiai ne. Tai daug ko nuostojote. O aš girdėjau. Mano tėviškėje gyvena senelis, kuris visada pavasarį kalbina parskritusį paukštelį, pasirodžiusį pumpurą, lapelį, su jais dalijasi savo džiaugsmiais ir rūpesčiais. Jis tau papasakoja tokių istorijų, kurių ir knygoje nerasi.

Kada tik atvykstu pas savuosius, turiu aplankyti ir senąjį kaimyną. Jei neaplankyčiau ir jis sužinotų, kad buvau atvykęs, užpyktų. Man įdomu klausytis jo istorijų, tai kaip neaplankysi?

Mes vienas kitą pamėgome.

Retas apylinkės gyventojas žino senelio vardą ir pavardę. Daugelis jį vadina eiguliu. Ir turi pagrindo, nes daug metų jis eiguliavo. Ir dabar gyvena pamiškėje, tarp šimtamečių liepų. Vienoje liepoje yra gandrulizdis.

— Aš dar be kelių laksčiau, kai mano tėvas į tą liepą įkėlė akėčias, — prisimena senelis.

Per tuos dešimtmečius gandrulizdyje prisirinko žabų, žolių, žemių ir kitokios "statybinės" medžiagos. Kiekvieną pavasarį ši lizdą stropiai porėlė paremontuoja, nauju šieniu ir plunksnomis iškloja.

Jauki toji liepa ne vieniems gandrums, bet ir kitiems sparnuočiams. Lizdo šonuose ištaikingus butelius turi žvirbliai, inkiluose ir drėvėse — varnėnai. Pavasarį kiekviena šeima savo būstines stropiai išvalo, pataiso, iškloja ašutais, plunksnomis, pūkiais. Per visą vasarą liepos gyventojai čirška kaip kuris moka, džiaugiasi savo vaikučiais.

Nors nemaža metų našta spaudžia senelio pečius, bet dar ir dabar jis retkarčiais užlipa pasižiūrėti, kaip auga jaunieji paukščiukai. Dešimtys jų iš žagarų iškiša nekaltus snapučius, išsižioja ir laukia, kad tėvai įdėtų riebią kirmėlaitę ar kitą skanumyną.

— Gerai auga mano čiulbonėliai, — giriasi senelis. — Bus nemažas pulkelis...

Vieni kaimynai juokiasi iš senelio, kiti suvaikėjusiu laiko, o yra ir tokių, kurie tiesiog sako:

— Vėl priaugins tų biaurybių, išlesins kolūkio javus.

Senelis žino, kad žvirbliai mėgsta kviečius ir miežius, kad daug jie nuostolių padaro, bet nejaugi kelsi ranką prieš tokius gležnus gyvūnėlius.

— Kiekvienas padarėlis nori gyventi, — atkerta senelis. — Užaugs ir jų daliai. Ar gi dėl žvirblių mes kada nors likome be pyrago?

Jam smagu, kad liepa tokia linksma ir triukšminga, kad jos jauni gyventojai ir pradėję savarankišką gyvenimą neužmiršta savo gimtųjų namų. Dažnai pulkeliais atskrenda, užsimaskuoja plačiose šakose ir ilgai ilgai čirškia, čiauškia įvairiais balsais, jog, rodosi, visas medis ir kiemas skamba.

Ne kartą kaimynai rengėsi tų "nenaudėlių" lizdus išdraskyti, bet nieko neišėjo. Senelis stropiai saugoja savo liepą ir joje augančius gausius paukščiukus, niekam nelaidžia jų skriausti.

Senelis turi ir daugiau ką globoti. Nors jis jau pensininkas, savo pareigas perdavė sūnui, bet negali nusėdėti vietoje. Atrodo, kad jį nuolat varo pirmyn kažkokia energija, neduodanti ramybės dieną ir nelaidžianti užmigti naktį.

Beveik visada senelis mane nuveda į mišką, parodo, kas jame gero ir blogo. Papasakoja, kuris medis serga, kaip pikti žmonės norėjo pagrobti ažuoliuką, kurių žvėrių ir paukščių daugiau atsirado, kuris rečiau pasirodo ir kodėl.

— Turbūt, paukščiai turi gerą uoslę, kad štai varna, vos pajutusi žmogų su šautuvu, tuojau pakyla ir karkdama toli nuskrenda, — pasidomėjau.

— O kaip tau atrodo? Galvoji, kad varna užuodžianti paraką ir nesileidžianti artyn žmogaus su šautuvu,—į klausimą klausimu atsakė mano pašnekovas ir tęsė toliau. — Gamtininkai nustatė, kad paukščiai uoslės neturi ir jokių kvapų neužuodžia. Jie labai gerai mato, žymiai geriau negu kiti gyviai. Žmogus dažnai nepastebi ant žemės nukritusio grūdelio, kuris yra tik metro atstume, o paukštis tokį patį grūdėlį gerai mato už šimto metrų. Ana, vanagas iš kilometro aukščio pamato judančią žolėje pelę, o erelis iš debesų pastebi pasislėpusį pakrūmėje kiškį. Jei varna bijo žmogaus su šautuvu, tai todėl, kad atskiria šautuvą nuo lazdos ar pagalio.

Senelis pasakoja ir žengia plačiais žingsniais, jog aš vos spėju su juo eiti. Jis sustoja aukštumoje ir žiūri į savo nutisusį šešėlį. Jo didžiulis stomuo vingiuojasi ir raitosi slėniukais, medžių viršūnėmis...

— Koks Tamsta didelis. Ūgis per visą mišką...

— Ak, giria, girelė žalioji, kur tu mane vilioji?.. — dainos posmu atsako senelis. — Koks brangus tas miškas, negaliu aš be jo... Einam pažiūrėti mano kalvių...

Labai patinka seneliui genių darbštumas. Atsistojęs prieš medį, valandas išstovi, grožėdamasis margaspalių darbininkų atkaklumu. Grožisi ir striksinčiomis vevoremis, baltapilviais karveliais, kurie tarsi specialiai jam pasirodo ir visai arti prisileidžia. Jis prie miško gyventojų taip priparto, prisirišo, kad, regis, be jų negalėtų gyventi.

— Nori pamatyti mūsų gražuolių? (Gražuolėm senelis vadina stirnas).

Ir šie grakštūs žvėreliai jo nebijo. Maloniomis akutėmis žiūri, kaip į savo geradarį, kuris juos kalbina, stirniukus nekaltais kūdikiais vadina, žiemą skanių šakelių, vitaminingo šieno atneša.

Atrodo, kad čia, miške, jis kiekvieną medį, krūmą, žvėrelį ir paukštelį pažįsta, visiems nori padėti, visais rūpinasi, visus myli.

Man norisi dar ką nors išgirsti apie paukščius, todėl pasiteiravau, kodėl pelėdos geriau mato naktį negu dieną.

— Kaip minėjau, — dėstė senelis, — paukščių akys labai stiprios. Ypač gerai mato naktiniai paukščiai—pelėdos ir apuo-

kai. Jie pastebi daiktus tokioje tamsoje, kurioje žmogus jokių būdu nepamatytų. Bet ir dienos šviesoje jie daug geriau už mus mato. Netiesa, kad naktiniai paukščiai dieną nemato.

— O kodėl pelėda, žiūrėdama į šalį, suka galvą?

— Matai, pelėdos akys į šonus nejuda. Norėdama pažiūrėti į šalį, ji turi sukti galvą. Jos kaklas yra toks miklus, kad galva gali padaryti beveik pilną apsisukimą. Tiesiai tupėdama, pelėda gali žiūrėti ne tik prieš save, bet ir į užpakalį.

— Aš dažnai pagalvoju, kad paukščiai labai geri vairuotojai. Štai vanagas iš didelio aukščio kaip akmuo krenta ant paukštelio bei žvėrelio ir tiktai prie pat žemės paviršiaus išlygina lygsvarą. Įdomu, kaip tai padaro?

— Tai irgi tvarko stiprios akys. Paukščiai nematuoja nuotolių "iš akies", kaip pratę daryti žmogus, bet įžiūri labai tiksliai. Todėl vanagas bei erelis krenta kaip akmuo ant pasirinktų "pietų" ir susivaldo tuo pačiu paskutiniu akimirksniu, kai pasiekia auką. Stipriausių akių žmogus čia nususuktų sprandą.

Daug paslapčių senelis papasakojo apie sparnuočius, kol apėjome kelis kvartalus. Matosi, kad jis mėgsta apie visa tai kalbėti, vedžioti mane po mišką. Man taip pat malonu čia pabūvoti, klausytis negirdėtų istorijų...

Miške nė vienos dulkelės. Tik stiprus medžių aromatas... Ant kalvos pušys varvina kaitros ištirpytus sakus, o ilgi spygliai atmuša saulės spindulius...

Smagu klajoti šia žaluma, grožėtis svajingu mišku, kuris toks nuostabus, paslaptingas.

Staiga iš kuždančio pušynėlio pakilo stambus paukštis.

— Išgąsdino? — užklausė senelis. — Bijai vilko, neik į mišką. Tai stambiausias mūsų respublikos vištinio būrio atstovas — kurtinys, — tęsė toliau. — Čia jų yra daugiau. Šie paukščiai yra gana sėslūs, prisirišę prie nuolatinės gyvenamosios vietos. Labai įdomu, kada jie pradeda poruotis. Tai vadina tuoktuvėmis. Tuo laiku ypač įspūdingai atrodo patinas. Atsitūpęs ant pasi-

rinktos pušies šakos, ištempęs kaklą, išpūtes uodegą, nuolat sukdamasis į visas puses groja. Ta jo giesmė nėra graži, bet pavasarij savotiškai skamba ir kiekvieną vilioja pasiklaudyti.

Prieš saulę virpa pušyno ūgeliai. Senelis stabteli. Aš jaučiu, kad jis dar kartą nori pasidžiaugti savo praeities darbais. O jis turi kuo džiaugtis. Juk šitas pušynas jo sodintas, retintas, genėtas... Čia buvo kelmynas, o koks dabar gražus miškas!.. Iš senelio žvilgsnio matosi, kad jis nori apkabinti pirmą pasitaikiusią pušaitę, apglėbti visą pušyną, tarti jam meilės žodį.

— Laimingas žmogus, kuris myli gamtą,— pagalvojau,— kuris moka ja džiaugtis, branginti.

Seneliui brangus ne vien pušynas. Gegužės mėnesį jis mane veda į Merkio skardžius. Parodo naujais apdarais apsirėdžiusius lapuočius, papasakoja apie švelnius gluosnius, tankius karklus, trapius alksnius, kietus lazdynus, gėrisi kiekvienu krūmu, liepia klausytis, kaip lakštingala transliuoja savo programą.

— Kuo ilgiau reikia klausytis lakštingalos koncerto,— pataria,— nes jis yra trumpalaikis.

— Ar teisybė, kad meilės arijas traukia tik patinas, norėdamas pralinksminti perinčią patelę? — pasiteiravau.

— Kai kas galvoja, kad patinas gieda tik "flirto" metu, bet tai netiesa. Jis mus linkmina ir po to, tik, kai iš kiaušinių išsiriti vaikai, jo giesmė būna silpnesnė ir trumpesnė, o liepos pirmomis dienomis visai nutyla.

Ir lakštingala nebijo senelio. Visai arti prisileidžia. Pabėga kelis žingsnius ir vėl sustoja, tarsi norėdama pasirodyti — žiūrėkite, kokia aš esu. Ji nėra graži, panaši į kitus margus paukščiukus, tačiau jos balsas vertas mūsų meilės ir pagarbos.

— Mes gėrimės lakštingalos balseliu, o afrikiečiai visiškai neturi supratimo apie puikius giesmininkės sugebėjimus,— informuoja senelis.— Todėl pavasarij, vos tik sužaliuoja jovarai, ji grįžta į savo šalį ir būtinai suranda tą krūmą, kuriame ji buvo išperėta ar pati perėjo vaikus. Jei tas krūmas būna užimtas arba iškirstas, ji stengia-

si įsikurti netoli tos vietos. Lakštingala žiemoja Afrikos rytuose. Ten ji jaučiasi nieku kitu, kaip tik paprasčiausia tremtine, nekantriai laukiančia dienos, kada vėl galės grįžti į savo Tėvynę.

Lakštingala žino kur įsikurti. Vienas su kitu nepaprastai derinasi. Ir, gal būt, jos giesmė nebūtų tokia melodinga, jei į Merkio pakrantę nebūtų atskubėjęs gegužis su visais akvareliškais niuansais. Jis sodriai nutapė kiekvieną medžio šaką, kiekvieną ūglį, ir vis kitaip: optimistiškai blizga žilvičių apdaras, tartum pirštukai moja šermukšnių lapai, demonstruoja savo tamsiai žalius marškinius alksniai... Argi įmanoma visa tai aprašyti, atsidžiaugti saulės spinduliuose plazdančiu drugeliu? Jis priverčia tave sustoti ir sekti sužavėtu žvilgsniu tol, kol pranyks mėlynoje tulumoje.

— Taip... — tarsi patvirtindamas mūsų mintis, sušlama skarotas beržas.

— Taip... gėrėkitės nuostabiu gamtos grožiu,— sušiurena vėjelis.

— Taip... be lakštingalos koncerto nebūtų tikro pavasario,— pritaria senelis.

O jinai gieda apie tai, kad prieš penkiasdešimt metų senelis buvo jaunas ir lankėsi čia, gėrėjosi gamtos simfonija. Gal tada šią nuostabią giesmę traukė jos tėvas, o gal senelis — sunku pasakyti.

Niekada nemačiau senojo kaimyno nusiminusio. Atrodo, kad jo širdis moka tik džiaugtis, mylėti gamtą, žvėrelius, paukštelius... Ir aš noriu iš jo imti pavyzdį. Galvoju — o kaip būtų malonu, jei mes visi tokie būtumėm.

Mano atostogų metu dažnai mes klaidžiojome po senelio "valdas". Gėrimės neapsakomo puikumo gamtos dekoracijomis, kuriose skamba nenutraukiama gyvybės simfonija. Tai daugybės paukščių ir vabzdžių įvairiabalės orkestras, tobula harmonija, kurios nesugebėtų sukurti genialiausiai kompozitoriai.

Ir štai kartą, kai geriausiai nusiteikę grįžome iš miško, pamatėme mūsų pusėn bėgančius du berniukus.

— Dėde, špeidelis drasko jūsų lizdus,— uždusęs prabilo vienas raudonskruostis.

— Jis mus barė, vadino šunyčiais, kai pa-

sakėme, kad taip daro tik plėšikas,— kalbėjo antrasis.

— Ką aš padariau!— šūktelėjo senelis.— Liepos neapsaugojau, vaikeliai mano... drakonui atidaviau! Bet kas jį pakurstė?

Senelis mėgino paspartinti žingsnius, bet, man atrodė, kad jo kojos vis sunkėja. Jis iš karto pasikeitė, pradėjo giliau alsuoti. Pirmą kartą pamačiau, kaip suvirpėjo jo lūpos, jų kampuose pasirodė skausmo ruoželiai.

— Ko jūs laukiat, vaikai, bėkit, gelbėkit liepą... aš negaliu, man kojas pakirto, — skundėsi senelis.

Iki sodybos buvo apie pora kilometrų. Teko keliolika minučių bėgti.

Mūsų kaime aš negirdėjau tokios pavardės, kokią paminėjo vaikai, todėl pasiteiravau:

— Iš kur pas jus tas špeidelis atsirado?

— Tai spekuliantės Kirkliauskienės vaikas,— paaiškino.— Jis niekur nesimoko, tik skriaudas daro... Kažkas jam davė tokį vardą, ir dabar visi taip vadina.

— Mano tėvelis sakė, kad taip vadinasi piktas vokietis,— pridūrė antras.

Nusikaltimo vietoje špeidelio neradom. Matyt, pajuto, kad atbėgam paukščiukams į pagalbą.

Vaikai pasakojo, kaip Kirkliauskiukas su kartele švaistėsi po liepą, badė gandrą lizdą, kaip krito žemyn žagarai, plunksnos, samanos, pūkai, o drauge su jais — sutraiškytų kiaušinėlių kevalai ir mažičiai žvirbliukai.

Po medžių tikrai buvo pilna visokių likučių. Žolė aptaškyta krauju ir kiaušinėlių tūriu, baltavo pūkai, plunksnos. Viršum liepos plasnojo gandrai. Vienas mėgino nutūpti ant sujaukto lizdo, bet vėl nuskrido į šalį. Matyt, jam neužteko drąsos, kad tarsi atšoko nuo lizdo ir nuplaniravo į kaimyninę sodybą. Koks panašumas. Savisaugos jausmo vedamas, okupacijos metais žmogus taip pat dažnai nedrįso įžengti į savo butą.

Dar niekada nemačiau tokios triukšmingos liepos. Aplink ją skraidė ir po šakas šokinėjo daugybė žvirblių, varnėnų. Išgirdę aliarmą, jie čia suskrido iš plačios apylinkės. Visi gailiai čirpė, tarsi apverkė sa-

vo ir draugų nelaimę. Kai kurie triūsė po liepą. Net graudu pasidarė, kai pamačiau seną žvirblį, apglėbusį žvirbliuką, o jis buvo negyvas. Tai tikriausiai būta motinos. Tokių nelaimingų motinų buvo nemaža. Žolėje, tai vienoje, tai kitoje vietoje, gulėjo negyvi žvirbliukai. Vieni jau buvo paaugę, o kiti mažičiai — dar akli.

Netrukus, braukdamas prakaitą, ir senelis prisistatė.

— Kur špeidelis?— visų pirma paklausė. O kai pasakėme, kad jo jau neradome, senelis tarė:

— Gaila, gaila. Maniau, kad padėsite sukimšti jam į gerklę šiuos paukščiukus... tokius... kruvinus, su padaigsliais, su plunksnomis... Mes jį pavaišintumėm taip, kad visam gyvenimui prisimintų.

Senelis buvo pasikeitęs, kupinas keršto ir pagiežos.

— Reikėjo sūnui pasakyti, kad plėšrūnas liepoje...— patarė senelis.

— Mes norėjome pasakyti, bet nieko neradome namuose,— aiškino vaikai.

— Žinoma, aš čia kaltas... Namus vienus palikau,— lyg pats sau kalbėjo senelis.— Ką man žmonės pasakys, pamatę subadytą lizdą. Juoksis, šaipysis. Tiek metų saugojau liepą, ir šapaliuko niekas nepajudino, o dabar... lizdas subiauriotas, pro žabų tarpus dangus matosi. Pasenau aš, vaikai, pasenau, kam aš betinku? Kelmas esu,— susijaudinęs pasakė ir pradėjo kūkčioti, kaip mažas vaikas.

Gal ir ilgai būtų verkęs, bet rūgštynių lapuose pastebėjo dar gyvą žvirbliuką. Tuoju senelio akys prašviesėjo. Paukščiukas gaudžiai cypė ir mėgino pajudėti. Senelis jį paėmė į rankas. Vargšas, jo viena koja buvo išnarinta, o sparnas — palaužtas.

— Jį mes išgydysime,— pagyvėjęs tarė senelis.— Žvirbliai patvarūs. Jų gyvų turėtumėm rasti ir daugiau...

Padavęs man nukentėjusį paukščiuką, senelis pradėjo kapstyti žvirblių lizdų likučiuose. Nors žvirbliukas buvo sužalotas, bet spurdėsi. Jaučiau, kaip tiksėjo jo mažoje krūtinėje širdis, kaip nagučiais kutenos delną ir stengėsi išsprukti.

— Ar nesakiau?... Štai žiūrėkit! — tar-

tum naują žemę radęs, džiaugsmingai šuktelėjo senelis. Tikrai, plunksnų kuokšte gelsvais snapeliais žiopčiojo keturi paukščiukai. Savo nuogais, šlykščiais kūneliais jie vienas prie kito glaudėsi. Visi buvo maži ir aklī. Gal todėl neišslydo iš lizdo patalo ir neužsimušė.

Netrukus senelis rado dar kelis gyvus žvirbliukus, kurie judriai spurdėsi, mėgino išsigelbėti iš mūsų globos.

— Kur mes juos dėsime? — pasiteiravau.

Senelis, kreivai žvilgterėjęs į mane, tarė:

— Manai, špeideliui atiduosime?

— Nemanau, nes jo širdis akmeninė.

— O aš pasakyčiau, kad jis jokios širdies neturi. Argi normalus žmogus, turintis širdį, tokias niekšybes darytų? — reiškė savo nuomonę senelis. Jis jau buvo truputį linksmesnis.

— Dabar, vaikai, surinkite visas plunksnas, pūkus, — komandavo.

Kai tas įsakymas buvo įvykdytas, senelis lizdų patalus sukiojo į kišenes, į jas atsargiai įsidėjo žvirbliukus ir, lyg katinas, pradėjo lipti į liepą.

— Nebijokite, cypliai, greit būsite savo namuose. Tai džiaugsis tėvai, atradę gyvus ir sveikus, — ramino kišenėse spurdančius žvirbliukus.

Jeigu reiktų lenktyniauti — kas greičiau užlips į liepą, tai senelis tikriausiai mus pralenktų. Po poros minučių jis buvo liepos viršūnėje. Seni žvirbliai pradėjo dar smarkiau čirškėti ir apie jį šokinėti, lyg prašydami liautis draskyti jų lizdus.

Gandralizdis atrodė pasibaisėtinais: iš visų pusių išlindę žagarai, apdraskyti šonai, bet stebėtinais trys gandro kiaušiniai išliko piktos rankos nepaliesiti. Senelis paremontavo didįjį lizdą, jo šonuose iš naujo atkūrė keletą mažų lizdelių, į juos įkėlė žvirbliukus ir, pasakęs "Lai tėvai greičiau nusiramina", skubiai išlipo iš liepos.

— Dėkui jums, dėkui! Eikite, vaikai, visiems pasakykite, ką špeidelis padarė, visiems... — nurodinėjo senelis, o pats, atsiėmęs į liepos kamieną, panarino galvą. Ilgai jis tokioje padėtyje stovėjo ir kažin ką galvojo.

— Kodėl šie berniukai atbėgo man pra-

nešti? Kodėl jie neprisidėjo prie savo bendraamžiaus išdaigų? Kodėl tie geručiai, o anas — piktadarys? — šios ir panašios mintys kvaršino seneliui galvą. — Žinau! Viskas aišku, — pagaliau garsiai prabilo. — Juk jie pionieriai, abu su raudonais kaklaraiščiais.

Žvirbliai po truputį aprimo, gandrai grįžo į savo lizdą.

— Tėte, ką čia veiki? Eik namo, jau temsta, gal susirgai? — kalbino sūnus.

— Sakai temsta? — tarsi iš miego prikeltas atsiliepė senelis ir sunkiais, nelygiais žingsniais nukrypavo namų link.

Elvyra Pilkauskaitė

AŠ GIRDŽIU...

Kiekviena diena — tai naujas skrydis
Kelyje link žėrinčių žvaigždžių.
Ainiai te svajonių mums pavydi,
Jų šaukimą aš visur girdžiu.

Jį girdžiu, kai kūdikis mažytis
Ieško motinos švelnių akių,
Kai pasveikina rasotą rytą
Vyturiai virš tėviškės laukų.

Jį girdžiu, kai grūdas žemėj kelias,
Kai jis tyliai šnabžda: — Ateinu!
Tėviške, aš tavo šviesų kelią
Padabinsiu pasaka dainų.

V. Laužikas

ŽIEMOS PASAKA

Išraitytas šilųjų takais
Baltagalvė senelė keliauja.
Glosto viską ji pirštais dygiais
Ir apmėto medžius sniego saujom.

Užsimetusios baltas skaras
Lyg jaunamartės rymo pušelės,
Brenda, brenda per sniego marias
Baltakojis palaukės berželis.

Susiglaudę eglaitės būry
Žiemos pasaką nuostabią seka.
Jeigu ausį tu gerą turi,
Paklausk, Apie ką jos ten šneka.

Ar vėžys paveldimas?

Prof. J. KUPČINSKAS

Žmogus gali paveldėti odos ir akių spalvą, veido bruožus, kraujo grupes ir daugybę kitų savybių. Seniai iškilo klausimas: ar galima paveldėti ligas? Šiandien niekas negali abejoti, kad kai kurios ligos yra paveldimos. Antai, kraujo liga, vadinama hemofilija, yra grynai paveldimas susirgimas. Paveldimų ligų esama nemaža.

Kai kurie mokslininkai buvo genetiką neteisingai apšaukę idealistiniu, buržuaziniu pseudomokslu. Tuo tarpu genetikos mokslas padeda išaiškinti paveldimumo dėsmingumus, surasti daugelio ligų priežastis ir priemones joms pašalinti. Pažymint genetikos reikšmę, negalima pervertinti paveldėjimo reikšmės plisti susirgimams. Pažiūra, kad daugumos ligų vystymasis priklauso vien nuo paveldėjimo, neteisingai aiškina daugelio ligų kilmę ir menkina medicinos vaidmenį kovoje su susirgimais.

Yra daug susirgimų, neturinčių nieko bendros su paveldėjimu; esama ligų, kurių paveldimumo klausimas neišspręstas. Dažniau paveldima ne kuri nors konkreči liga, o palinkimas sirgti kai kuriomis ligomis. Priklausomai nuo gyvenimo būdo ir aplinkos sąlygų, liga gali prasidėti anksčiau arba vėliau, o gali ir visai nepasireikšti. Prie šių ligų priklauso alerginiai susirgimai, kai kurios širdies-kraujagyslių ligos, kai kurie vėžiniai susirgimai.

APIE VĖŽIO FORMAS

Kalbant apie vėžį ir apskritai apie piktybinius auglius, kurie, nežiūrint skirtingo pavadinimo, sukelia vienodą grėsmę, reikia pažymėti, kad paveldimumo požiūriu jie nevienodai pavojingi. Neabejotinai paveldima yra tik viena piktybinių auglių forma — retinoblastoma (akių auglys), pasireiškianti labai retai. Dažniau sutinkami plaučių, krūties, skrandžio, storųjų žarnų ir kitų organų piktybiniai augliai priklauso ne vien nuo paveldėjimo.

Pastebima, kad vienose šeimose vėžiu

sergama kiek dažniau, negu kitose. Jei abu tėvai sirgo vėžiu, jų vaikai gali juo susirgti greičiau. Didėsnis pavojus gresia, kai abu tėvai sirgo to paties organo piktybiniu augliu. Tačiau, jei vienas iš jų sirgo, pavyzdžiui, plaučių vėžiu, o kitas — skrandžio, tai jų vaikams yra ne didėsnis auglio pavojus, kaip tiems, kurių tik vienas iš tėvų sirgo.

Kova su vėžio išplitimu būtų daug sėkmingesnė, jei būtų išaiškintos visos tos medžiagos, kurios apsprendžia vėžio atsiradimą. Geriausiai ištirtos plaučių vėžį sukeliančios kancerogeninės medžiagos. Kai kurios dulkės, fabrių ir automobilių dūmai, dešimtimis metų dirgindami kvėpavimo takų gleivinę, gali sukelti vėžį. Dažniausiai plaučių vėžį sužadina papirosų dūmai, todėl rūkantieji vyrai šia liga serga 6 kartus daugiau, negu moterys.

SKIRTUMAI IR ĮPROČIAI

Europoje plaučių vėžys sudaro apie 14 procentų visų vėžio atvejų, o kai kuriose Indijos srityse — tik apie 1 procentą. Šis skirtumas paaikškinamas nevienodais įpročiais: Europoje tabaką rūko, Indijoje — daug kur kramto, todėl šioje šalyje burnos ir liežuvio vėžiu serga daug dažniau, negu Europoje.

Jei du asmenys, gyvenantieji vienodomis sąlygomis, bus veikiami vienodo kiekio kancerogeninių medžiagų, vėžiu greičiau susirgs tas, kuris paveldėjo palinkimą juo sirgti. Sūnus gali susirgti plaučių vėžiu tokiame pat amžiuje, kaip ir tėvas, jei jis per atitinkamą laiką kvėpuos analoginiu žalingų medžiagų kiekiu. Tačiau jei jis sugebės apsisaugoti nuo kancerogeninių medžiagų poveikio, nežiūrint paveldėjimo, galės išvengti vėžio pavojaus.

Nepakankamai ištirtos tos medžiagos, kurios prisideda prie skrandžio vėžio išsivystymo. Tačiau yra žinomi kai kurie bendri vėžio vystymosi dėsniniai. Vėžys daž-

niausiai vystosi kitų veiksmų ar ligų pakenktuose organuose. Plaučių vėžys pradeda augti dūmų, dulkių, sunkaus lėtinio bronchito, tuberkuliozės ar kitų ligų pakenktuose kvėpavimo organuose. Ilgą laiką sirgusieji skrandžio opa ar atrofiniu gastritu kartais susergera skrandžio vėžiu, sunkiu opiniu kolitu — storųjų žarnų vėžiu ir t. t. Jei vienas iš tėvų yra sirgęs skrandžio vėžiu, keletą, o kartais ir daugelį metų prieš šią ligą negalavęs skrandžiu, tai yra sirgęs vienu iš vadinamųjų priešvėžinių susirgimų, jo vaikai, saugodamiesi šių susirgimų arba juos išsigydydami, gali išvengti piktybinio auglio pavojaus.

AR GALI IŠGYTI SAVAIME?

Medicinoje diskutuojama, ar gali vėžys išgyti savaime. Didelė dalis medikų netiki, kad piktybinis auglys gali išgyti savaime. Kai kurie aprašo jų pačių stebėtus ar operuotus nepagydomai vėžiu sirgusius ligonius, kurie po daugelio metų atsitiktinai tų pačių gydytojų sutikti, buvo visiškai pasveikę. Yra žinoma, jog kai kurios vėžio formos, ypač plaučių, gali keletą metų neprogresuoti. Žmogaus organizme esama jėgų, galinčių prislopinti, o kartais net kuriam laikui ir sustabdyti vėžio augimą.

Mes esame tos nuomonės, kad medicinos literatūroje aprašyti savaimingi vėžio pagijimai nėra autorių klaida. Šie nepaprastai reti atvejai daugiau yra įdomūs teoriniu, negu praktiniu požiūriu. Jei, esant palankioms sąlygoms, pats organizmas sugeba nugalėti vėžį, tai atradus naujų, organizmo atsparumą stiprinančių priemonių, šie atvejai bus nepalyginamai dažnesni. Šiandien nesuvėlintas vėžys pagydomas ne ligonio atsparumo, o medicininių priemonių dėka. Kuo ankstesnėje ligos stadijoje nustatomas vėžys, tuo lengviau su juo kovoti. Jei įmanoma pagydyti jau pasireiškusį vėžį, tai, esant kai kuriam paveldėtam palinkimui, jo išvengti yra žymiai lengviau.

PAVOJAUS ŠALTINIAI

Pastaraisiais metais daugelis galvoja, kad vėžinių susirgimų pasitaiko vis dažniau. Sparčiai augant pramonės įmonių skaičiui, ore daugėja kancerogeninių medžiagų. Ka-

pitalistinėse šalyse kai kurie teoretikai laikosi nuomonės, kad eilė ligų yra neišvengiamas kultūros ir civilizacijos padarinys. Tačiau kai kuriuose rajonuose dėl plaučių vėžio padažnėjimo kalta ne civilizacija, o sanitarinės kultūros ir higienos priemonių atsilikimas nuo liaudies ūkio vystymosi. Nors pramonė tolydžio plečiasi, yra pakankamai priemonių išlaikyti švarų orą ir apsaugoti visuomenę nuo kancerogeninių medžiagų. Maskvos sutartis, draudžianti sprogdinti branduolinį ginklą ore, turi didžiulę praktinę reikšmę, kovojant su vėžinių susirgimų plitimu.

Šiuo metu reikia skaitytis ne vien su vėžiu, bet ir su jo baimės pavojumi. Per ilgesnį laiką, baimės poveikyje, gali sutrikti aukštoji nervinė veikla, pasireikšti neurozė. Viduramžiuose buvo labai išplitę isterijos priepuoliai, sukelti mirties ir pragaro kančių baimės. Jautrios moterys, gąsdinančių pamokslų paveiktos, netekdavo pusiausvyros ir neretai susirgdavo neuroze. Pastaruoju metu, nykstant tikėjimui pomirtinių gyvenimų, išnyko su religija susiję nerviniai sutrikimai, tačiau kartais nustatoma ligų baimės sukeltos neurozės. Ne taip retai pasireiškia įsikalbėtas "vėžys".

NERVAI IR VĖŽYS

Dar nepakankamai išaiškintas nervų sistemos veiklos ir vėžio vystymosi ryšys. Nervizmo teorijos šalininkai tvirtina, kad psichinė trauma prisideda prie greitesnio įvairių ligų, o kartais ir vėžio pasireiškimo. Tyrimai su pelėmis parodė, kad tose jų grupėse, kuriose buvo pakenkiama nervų sistema, dažniau pasireikšdavo eksperimentinis vėžys. Šios teorijos priešininkai aiškina, kad vėžys gali pasireikšti dėl paveldėjimo, virusų, kancerogeninių medžiagų, bet ne dėl psichinės traumos. Reikia pripažinti, kad nuo psichinio susijaudinimo iki vėžio labai toli. Tačiau yra įrodyta, kad ilgalaikis nervų funkcijos sutrikimas kartais sukelia opinę ligą, opinį kolitą ar kitas ligas, galinčias kiek prisidėti prie vėžinio proceso sužadnimo.

Nepaneigdami paveldėjimo vaidmens, mes neturime jokio pagrindo pervertinti jo reikšmės. Gana dažnai, nors yra paveldė-

tas palinkimas, vėžys nepasireiškia, o nesusirgusių piktybiniais augliais giminėje kartais jie išsivysto. Kai yra tam tikras paveldėtas palinkimas sirgti vėžiu, tai, keičiant aplinką, vengiant kancerogeninių medžiagų poveikio, galima išvengti piktybinio auglio pavojaus. Jeigu daug rūkęs tėvas susirgo plaučių vėžiu, tai nerūkantis jo sūnus paprastai nesuserga. Vėžio pavojų galima pašalinti, neleidžiant vystytis priešvėžiniam susirgimui, o jei toks susirgimas pasireiškė — jį išgydant.

Kartais atrodo, kad vėžys pradeda augti, žmogui esant visiškai sveikam. Šiais atvejais dažniausiai ligoniai besivystančio priešvėžinio susirgimo nejaučia. Tad laikas nuo laiko verta pasitikrinti sveikatą, net nesijaučiant ligonių.

Didžiulę reikšmę turi sanitarinė kultūra, kova su oro ir vandens užteršimu. Kartu su didžiąja chemija reikia vystyti ir didžiąją higieną.

LAIŠKAI

Tavo laišakai — mėlyni kvadrateliai —
Mane aplanko.

Tavo laišakai — tai akių spindulėlis,
Tai tavo rankos.

Laukiu aš laukių laiškų — kvadratėlių.
Skaitau juos godžiai.

Tavo laišakai — Tavo mintys ir siela,
Veidas ir žodžiai.

Pavasarij

Kada pavasarį gėlėtą
Mums meilė beldžias į duris,
Kada padangėje saulėtoj
Dainuoja džiaugsmą vyturys,
Ir aš dainuoju apie saulę,
Apie gyvenimą, kuris
Visiems visiems žmonėms pasauly
Pavasariais žydėtų vis.

Nijolė Siaurytė

TURINYS

Mūsų jubiliejiniai metai	2
Penkiasdešimčiai metų prabėgus. A. Bimba	3
Pavasarijant. Eilėraštis. P. Rasčius	5
Žiemos rytą. Eil. F. Žiemys	5
V. Kapsukas apie Literatūros Draugiją. Dr. A. Petrika ..	6
Patikėjo ateitį drąsiems. Eil. J. Jurevičius	6
ALDLD 50 metų jubiliejų minint. J. Gasiūnas	7
Gimtinės aidai. Eil. V. Laužikas	9
Mano gėlė. Eil. Jaunutis	9
Užsienio kalbos Lietuvos mokykloje. I. Vladimirovienė ..	10
Apie dainą "Ko liūdi, berželi". S. J. Jokubka	11
Kapsukui mirus. Eil. St. Jasilionis	13
Kodėl tiek daug religijų? Prof. K. Daukšas	14
Neramios audringos praeities kūrėjas. Br. Raguotis	16
Naktovidžio žvaigždės. Eil. K. Boruta	17
Statom. Eil. V. Jocaitis	17
Marcelinas šikšnys-šiaulėniškis. Pr. Juozapavičius	18
Kuršių Nerijai. Eil. V. Reimeris	21
Mano pasaulis. Eil. V. Laužikas	21
Bruožai iš A. Venclovos jaunystės. A. B. Saliotis	22
Geraširdis kaimynas kalbasi su gamta. V. Junevičius ...	25
Aš Girdžiu. Eil. Fl. Pilkauskaitė	29
Žiemos pasaka. Eil. V. Laužikas	29
Ar vežys paveldimas? Prof. J. Kupčinskas	30
Laiškai. Eil. Nijolė Siaurytė	32